ЦОНЧО РОДЕВ
ПОГРЕБАНИЯТ ГРАД

chitanka.info

Събитието, за което се разказва в следващите страници, положително е познато на повечето читатели. Няма да е пресилено, ако кажем, че наред с блестящите открития при Калиакра именно то най-много допринесе за голямото развитие на подводната археология в нашата страна и за изключителния интерес към историята на нашето крайбрежие. И тъй като напоследък то се превърна в постоянна злободневна тема за разговори и коментарии (без да споменаваме безкрайните разкрасявания на истината, които се носят упорито от уста на уста), ние се постарахме да дадем на читателите възможната най-точна информация. За целта се обърнахме към тримата главни герои на събитието. От тях очаквахме един колективно написан подробен отчет, вместо него те ни предадоха три, в които всеки автор разказваше за случката и откритието така, както ги е видял и преценил през собствените си очи. След известно колебание ние решихме да запазим тази разноликост на материала, като си позволихме само да разделим отчетите на части и с незначително съкращение на повторенията да ги подредим като глави на единен разказ. Заглавията на главите са измислени от нас. Не споменаваме авторите на отделните глави — те се подразбират от съдържанието.

Използваме случая да се извиним пред тях за малката преработка и съкращенията на материалите им.

Всички цитати са проверени най-добросъвестно.

ЗЕЛЕНИЯТ БАЗАЛТ

Не помня кой философ беше казвал, че в природата нямало никакви случайности, и че дори ако минаваш по улицата и на главата ти падне керемида, това също било резултат на строга закономерност. Не знам дали това твърдение е вярно: първо, аз съм инженер-геолог, а не философ, и не бих рискувал да се впусна в отвлечен философски спор; и, второ, досега керемида още не е падала на главата ми. Но, така или иначе, зная и съм дълбоко убеден, че ако в събота, 17-ти октомври, една жалка минута не беше станала причина да изпусна рейсовия автобус за Варна, тайната на една катастрофа, погребала преди хиляди години един цветущ град, щеше завинаги да остане погребана под водата и пясъка.

Но нека не изпреварвам събитията. Още повече, че — по убеждение или от страх да се присъединят към моето смело предположение — за мнозина тайната е все още неразкрита и даже пряко заинтересуваните институти предпочитат да пазят благоразумно мълчание…

И така, стигнах до онзи съботен ден, когато повредата в електрическата ми самобръсначка стана причина да изпусна автобуса за Варна.

Забелязали ли сте, че съществуват хора, за които удоволствието от безделието е непознато? Тези хора са опасни. Отнемете ли работата им, те са способни да измислят какви ли не щуротии, но да задоволят бясната си нужда за дейност. Уви, по всичко изглежда, че аз съм точно от тази категория хора и точно в такова положение изпаднах на 17-ти октомври. Нямам никаква склонност към съзерцание, сондата щеше да бъде спряна до понеделник сутринта, а пристанището на Каварна е последното място на света, което би могло да предложи някакво развлечение на един външен човек. Затова само един час след принудителното ми оставане аз вече бях в такова състояние, като че ли страдах от копривна треска.

За да запълня времето си, реших отново — за кой ли път вече? — да отида да прегледам сондата.

Но преди да продължа, нека ви кажа накратко някои подробности за работата ми — без тях много от последвалите събития биха се оказали неразбираеми. Аз съм от състава на геоложката група, която преди няколко години откри първия български нефт при село Тюленово, а сега изследвам околностите на находището и търся нови залежи на земно масло. Сондата, която споменах, е лично мое дело и, струва ми се, имам законното право да се гордея — тя е първата българска сонда, построена направо във водата. Издигната е на 160 метра югоизточно от пирса на каварненското пристанище и под нея има цели осем метра вода — едно значително постижение на инженерното изкуство, особено като имате предвид, че морето при Каварна не е от най-кротките. Но кулата ми е изчислена отлично и дори шквалът, който вилня на 13-ти октомври не можа да я прекатури.

Та, както казах, аз натоварих леководолазиия си апарат и неопреновия костюм на мауната, изгребах до сондата, спуснах се на дъното и още веднъж прегледах всичко — котвите, понтона, състоянието на пробойната и свредела, измерих ъгъла на тръбите. Но всичко беше в ред, а в такива случаи човек, колкото и да се мотае, не може дълго да си измисля работа. Върнах се на брега и отидох в бараката, която Управлението на риболова бе отстъпило за склад и канцелария на сондажната група. Залових се отново да разгледам земните проби — напълно ненужна работа, като се има предвид, че всички те бяха многократно разглеждани, описани в съответните дневници и протоколи и изследвани в лабораторията. И точно когато разглеждах парчето зелен базалт, извадено от шестия метър (без да се брои дебелината на водния пласт над дъното), имах глупавото хрумване да направя един шеговит подарък на моя приятел Страшо.

Досега са ме разпитвали най-малко една дузина журналисти, кой от кой по-жаден за сензации, и всички се залавяха все за това мое хрумване — защо ми е дошло на ум да изпращам осемкилограмовия базалтов къс в София. Трябва да похваля усилията им да изтръгнат от мене нещо изключително, неимоверно, фантастично, един ми подсказваше думата „интуиция“, друг — „гениално прозрение“, трети — „някакво необяснимо съмнение“, четвърти ми напомняше ябълката на Нютон и така нататък, и така нататък. Абсолютно на всички аз

отговарях с простата истина, че в момента дяволски много скучаех и просто исках да се пошегувам с техния колега Страхил Смилов. Но въпреки това по-късно във вестниците прочетох такива небивалици, такива гръмки измислици, чути уж от самия мене, че просто ме досрамя за недобросъвестността на тези съчинители. Базалтът представляваше цилиндър с диаметър 10 сантиметра (колкото е диаметърът на сондажната тръба) и дължина около 60 сантиметра. Единствената особеност на камъка беше неговият цвят — той нямаше мръсната масленозелена окраска на повечето наши базалти, а беше с матова нежна зеленина („с цвят на некосена ливада“, както го нарече един от журналистите) и полупрозрачен, сякаш не беше камък, а цилиндър, излян от стъкло. Поставих базалта в едно сандъче, написах отгоре адреса на Страхил Смилов, а вътре прибавих едно кратко писмо, приблизително със следното съдържание: „Исках да ти пратя паламуд или скумрия, но онзиденшната буря прогони рибата някъде дълбоко в царството на Нептуна. Затова пък ти пращам това камъче — то има цвета на рибешка перка и за човек с въображение като твоето вярвам ще има не по-малка цена от няколко солени риби.“ Пак повтарям: всичко това не беше нищо повече от идиотска приумица на човек, който умира от досада. Представях си как Страшо получава съобщението от пощата, как във въображението си чува цвъртенето на рибата и долавя миризмата, която се носи от скарата, как се огъва под килограмите на колета и накрая как носът му увисва при вида на камъка. Представях си всичко това и откровено казано, мисълта, че ще стоваря част от досадата си върху чужди плещи, ми доставяше някакво злорадо задоволство.

Минаха десетина дни, в които аз напълно забравих и досадата, и камъка, и колета до Страшо. И изведнъж получих телеграма:

„Евгени Велинов, геологическа експедиция, пристанище Каварна. Колета получен. Точка. Важно откритие. Точка. Съобщи телеграфически пълни подробности. Страшо“. Какъв шегобиец е това момче! Представете си само: „важно откритие“, направено от него, журналиста, по един камък, изпратен му от мен, геолога! Сега със същите средства, с които миналата година успя да подлуди хората със статиите си за разни древни ръкописи, той се опитваше да отмъсти за разочарованието си от колега, като ми „пущаше муха“ за някакви

открития. О, не, драги. На мен тези не ми минават! И побързах да му отговоря.

„Направени нови важни открития. Точка. Шест черупки от миди. Точка. Щипка от рак. Точка. Ако искаш, ела да ги видиш.“

Но след още три дни — на 30-ти октомври сутринта — ме повикаха в канцеларията, където ме чакал гост от София.

Отидох. Беше Страхил. Имаше най-сериозното изражение, което някога съм виждал на лицето му.

ДРУГАРЯТ БОЖИЛОВ РАЗЧИТА БУКВАТА „ГАМА“

Нямаше нужда да вдигам глава, за да разбера кой беше влязъл — когато се появеше другарят Божилов, нашият заместник-главен редактор, не само колегите ми, но и цветята във вазата увяхваха… Престорих се на вдълбочен в ръкописа пред мен — винаги е полезно човек да се показва пред шефовете си като сериозен работник, обхванат от благороден трудов ентусиазъм. Божилов полека прекоси стаята и спря пред бюрото ми.

— Какво е това, Смилов?

Проследих погледа му. Божилов гледаше камъка „с цвят на рибешка перка“ на бюрото ми. После го взе, повдигна го и се изкриви под тежестта му.

— Нищо особено — казах безразлично. — Това е смарагдът от венчалния пръстен на Клеопатра.

— Хмм — изсумтя Божилов и този звук съвсем не приличаше на ласкаво мъркане на котенце.

— Но аз не го използувам за украшение — продължих. — На мен ми служи като последен аргумент в споровете с особено настойчивите автори.

Божилов пое в дробовете си три литра въздух и ги прецеди като едно безконечно и злокобно „хмммм“ през мустаците си. Едва сега си спомних, че той няма никакво чувство за хумор — това може да се провери и от книгата със заповедите за наказания. Но буря не последва. Може би Божилов изобщо не ме чу — така сериозно изучаваше той зеления камък.

— Откъде имате този базалт? — попита той по едно време.

— За пръв път чувам, че е базалт — отговорих. — В моя инвентарен списък това се води като рибешка опашка. — После благоразумно побързах да добавя: — Изпрати ми го от Каварна един приятел, геолог.

— Защо?

— Ей така, подарък.

— Писа ли ви нещо по този повод?

— Че нямало паламуд и затова ми праща камък. За да е смахнат, човек не трябва да е непременно журналист, артист или художник.

Божилов пак остави камъка на бюрото ми, но този път по-близо до прозореца, наведе се над него и продължи да го изучава. Помня, че в този момент плешивата му глава блестеше като стъклото на електрическа крушка.

В стаята бяхме останали само двама: колегите ми предвидливо се изнизаха през вратата. Няколко минути не проговорихме. Най-сетне Божилов се изправи, изсумтя по навик и каза:

— Този камък е част от древногръцка колона. Забелязахте ли това тука?

Той ми сочеше едната основа на цилиндъра. По нея имаше някакви неясни грапавини.

— Не виждам нищо особено.

— Това е гръцката буква „гама“ — обясни той, като прекара пръст по очертанията на буквата. — На колоната е бил издялан надпис и тук случайно се е запазила една буква от него. Може би знаете, че в древността най-важните договори и съобщения са били изсичани с длето върху плочи и колони?

Очевидно искаше да ме уязви. Затова не му останах длъжен:

— С длето ли? Защо не са използвали пишещи машини?

Отново замълчахме. По нервното помръдване на четинестите мустаци разбрах, че Божилов мислеше напрегнато.

— Слушайте, Смилов — каза той най-после. — Ще ви възложа една задача, която точно ви подхожда. (Помислих си: „Охо, Божилов прави комплименти! Играта взема сериозни размери!“) В този камък подушвам нещо твърде необикновено. Всеки античен надпис сам по себе си представлява важна находка. Но в този случай перспективите са още по-примамливи, понеже, хм, надписът не е издялан на варовик или мрамор, а върху базалт. Доколкото ми е известно, у нас не са намирани надписи върху базалт. Те изобщо се срещат твърде рядко. Ако не греша — само в Египет. И за да избере този рядък материал, древният писач положително е имал да каже нещо особено важно.

— Много хубаво — отговорих — само не виждам какво общо има всичко това с мен. И аз съм писач, но използвам хартия, а не

камък.

— Вие трябва да намерите тази колона, Смилов. Ако вашият приятел я е разкопал, ще я фотографирате, ще се погрижите някой добър познавач на гръцки език да разчете надписа и ще публикуваме всичко това в списанието. Ако колоната е още в земята, толкова по-добре. Вие ще се погрижите да я изкопаете и, хм, тогава ще направите всичко останало. — Изглежда Божилов забеляза слисания ми поглед, защото поясни:

— Ние сме научно-популярно списание, Смилов, а нищо не е в състояние да издигне реномето на едно научно-популярно списание така, както откритие, направено от самата редакция.

Заместник-главният си е проклет като свекърва и дребнав като фелдфебел, но не може да му се отрече, че е вестникар до мозъка на костите си. Той не е от онези журналисти, които се задоволяват да преписват бюлетина на БТА и умее не само да гони новината, но и да я създава. Ето сега Божилов отново измисли един от своите великолепни удари.

— Но аз не разбирам нищо от археология — казах — и при това… — Но с него е излишно да се спори.

— Мисля, че няма какво повече да говорим, Смилов. Давам ви петнадесет дни, за да се справите, хм, с тази задача. Ще наредя на касиера да ви предостави, хм, необходимите средства.

Нямаше място за избор. Трябваше да се заловя за работа.

Пратих телеграма на Евгени, в която го питах за подробности, но тази земекопна машина, наречена по погрешка инженер Велинов, не е в състояние да различи истината от шегата и ми отговори с един куп глупости за разни мидени черупки и рачешки щипци. Затова в едно хубаво слънчево утро аз се озовах в пристанището на Каварна. Евгени не можа да ми даде никакви подробности. Парчето базалт било извадено от неговата сонда, с която той се гордееше като дявол, от десетина метра дълбочина под морското дъно и тъй като от геоложка гледна точка нямало особена стойност, Евгени изобщо не проявил никакъв интерес към него. Разказах му за откритието на Божилов, показах му буквата „гама“ върху зеления базалт, който в куфара ми отново измина пътя от София до Каварна, но и това не събуди интереса му. А когато му казах за намерението си да извадя колоната, той недоверчиво поклати глава:

— Това не е лъжица за твоята уста, Страшо. Над колоната, ако това наистина е колона, има шест метра пясък и наноси и още осем метра вода. Как си представяш това изваждане? Отиваш в магазина и казваш: „Завийте ми, моля, тази колона“, така ли?

— Обещай, че няма да ми пречиш, а другото остави на мен.

— Не само че няма да ти преча, но, доколкото мога, и ще ти помагам. И все пак се съмнявам в успеха на тази операция…

Обадих се по телефона на другаря Божилов и му обясних затрудненията. Той обаче е от тези хора, които, захванат ли се веднъж за нещо, не се оставят, колкото и да са големи пречките.

— Толкова по-добре! — каза той.

— Ами ако се окаже, че не е никаква колона?

— Какво друго би могло да бъде?

— Например клечка за зъби на човек от каменната ера. — Мълчание. Навярно Божилов търсеше най-острата дума от речника си. — Е, какво — запитах — да продължавам ли работата?

— Остават ви още само дванадесет дни. Ако на тринадесетия не сте готов, можете да поискате от вашия приятел инженера да ви остави на работа при себе си…

— Но задачата става много сложна! Ще имам нужда от съответна литература.

— Археологическа?

— Не, от онзи вид илюстрована литература, на всяка страница от която има заглавие: Българска народна банка.

— Колко?

— Мисля, на първо време поне триста.

— Хмм, ще ви ги пратя, но… опичайте си ума, Смилов…

Разбира се, работата не свърши в дванадесет дни, а продължи почти месец. Няма да я описвам подробно. Ще ви кажа само, че се наложи да ангажирам специален водолазен катер от АСО — Варна с четирима юначаги-водолази, че почти три седмици не слязох от катера, а спях и работех в кубрика му, че още два пъти трябваше да си говоря на тема парични знаци с Божилов и след всеки разговор гласът му ставаше все по-миньорен и че водолазите прекараха под водата общо около 400 часа, а земесмукателната им помпа изхвърли няколко десетки тона тиня и пясък, докато дойде онзи желан ден, когато винчът на катера заскърца под тежестта на колоната.

Едва когато колоната с хиляди мъки бе пренесена в склада на Евгени, можах спокойно я разгледам. Предположението на Божилов отговаряше само три четвърти на истината. Това действително бе гладко полирана базалтова колона с диаметър около 60 сантиметра и дължина приблизително два метра и половина, с красиво издълбани по нея букви. Казвам, че това представляваше три четвърти от истината, защото колоната изглеждаше някак си недовършена. Единият й край (долният, както разбрах по-късно) завършваше с голям необработен къс базалт, безформена маса, която в съседство със стройната колона приличаше на някакъв отвратителен тумор. От пръв поглед можеше да се помисли, че той беше оставен нарочно, за да бъде забит в земята там, където е трябвало да се издигне колоната, и да послужи за нейна масивна основа. Но при по-внимателно вглеждане това впечатление бързо изчезваше. Безформената маса пресичаше по диагонал долния край на колоната и под нея се губеха част от буквите на надписа.

Извадих „рибешката опашка“ от куфара и я поставих в дупката, която пронизваше стройния зелен корпус на колоната — парчето прилягаше напълно като ръка в ръкавица. Това щеше да бъде абсолютно доказателство пред Божилов, че съм свършил работата си и съм извадил точно същата колона, която той ме бе пратил да търся. Седнах на едно столче, запалих цигара и с вид на победител подпрях крака на колоната. Едва тогава забелязах странното поведение на Евгени. Улисан, забравил всичко наоколо, с изпънато от напрежение лице, моят приятел изучаваше изваденатa от морското дъно находка. Но да не мислите, че се беше заловил да изучава надписа? О, не! Вниманието му бе привлечено не от колоната, а от „тумора“, по-точно — от границата между колоната и „тумора“. Той я изследваше с такава задълбоченост, като че ли това беше някакво микроскопично кристалче, а не камък от тон и половина.

— Е, какво, инженере? — подхвърлих. — Да не би надписът да казва къде има скрит нефт?

Той ме погледна с разсеяни очи:

— Надписът? Ах, да, надписът. — Евгени твърде бавно се откъсваше от мислите си. — Не, разглеждах камъка.

— Какво толкова ще го разглеждаш? — подразних го аз. — Камъче с цвета на рибешка опашка.

Евгени се засмя и не отговори. Седна до мене. Запуши, обаче пулсиращата вена на челото му издаваше, че продължава да мисли напрегнато.

— Какво смяташ да правиш сега? — попита той по едно време.

— Остава ми много малко. Трябва да намеря човек, който да разчете надписа, да направи хубави снимки на колоната и накрая да организирам едно помпозно предаване на рядкото археологическо откритие на някой музей, при което да има гръмки речи и така нататък.

Евгени ме слушаше, но виждаше се, че мисли за друго.

— Мога да ти предложа нещо за първата част на програмата ти.

— Някой археолог от Варненския музей? Не, благодаря. Той така ще се ядоса, дето съм нарушил периметъра им, че ще провали третата част на програмата.

— Имах предвид друго. Тук, съвсем наблизо, сега работи един отличен археолог и при това не е от Варна. Казва се Камен Страшимиров.

— Камен Страшимиров? Не е ли този, който при Калиакра?…

— Именно — прекъсна ме Евгени. — От два месеца Камен Страшимиров ръководи разкопките на нос Калиакра. Не го познавам лично, но, доколкото съм чувал, в него можеш да имаш пълно доверие.

СТАРИТЕ ЛЕТОПИСИ РАЗКАЗВАТ

В края на ноември времето така се развали, че стана безсмислено и опасно да продължаваме работата. Затова обявих първия етап на разкопките за завършен, разпуснах работниците до следващата пролет, а сам останах още няколко дни при моите стари приятели от даляна на Суджас. След напрегнатата двумесечна работа имах нужда от почивка и спокойствие, за да подготвя доклада си за хода на разкопките. Една мрачна утрин, в която свъсените дъждовни облаци придаваха на морето неприветлив, оловносив отблясък, бях излязъл да се разходя нагоре по пътеката над хижата и неочаквано срещу мене се зададоха двама непознати мъже. Разгледах ги — тук, на Суджас, рядко идват чужди хора. Единият, облечен в топла ватенка, чийто истински цвят се губеше под многобройните петна от машинно масло, беше светлокос, синеок, с хубаво и малко меланхолично лице. Другият, който трепереше под тънкия си шушляк, имаше мургаво, тясно и дълго лице, подвижни хитри очи и припрени движения.

Спряха на няколко крачки от мене и мургавият попита:

— Вие от даляна ли сте?

— Може да се каже — отговорих. — Какво ви трябва?

— Казаха ни, че тук бил археологът Камен Страшимиров. Да сте чували нещо за него?

— Доста често. Камен Страшимиров е пред вас.

Мургавият недоверчиво изгледа изцапаните ми работни дрехи, другият спря на лицето ми пълен с любопитство поглед.

Запознахме се. Светлокосият беше инженер-геолог, спътникът му, който продължаваше да трепери от студ — журналист. Последното обстоятелство веднага развали настроението ми: от една година, откакто направих откритието при Калиакра, журналистите търчаха по петите ми като изгладнели вълци и не ми даваха нито ден спокойствие.

Въздъхнах и ги поканих в стаичката, която рибарите бяха оставили на мое разположение.

След няколко банални приказки, в които инженерът изобщо не отвори уста, Страхил Смилов запита:

— Извинете ме за неосведомеността ми, но кое е по-важно според археологията — гърне със злато или древен надпис?

— Трудно е да се отговори — усмихнах се аз. — В един случай — едното, в друг — другото. Зависи от научните изводи, които могат да се направят въз основа на находката. Ако да речем гърнето със злато ще подскаже на историка неизвестни досега търговски връзки на България и Египет от девети век, а надписът има съдържание „О, пътниче, тук почива Ксенандър, син на Хекатодор, мъж умен, благочестив и от добър род, грабнат от смъртта далеч от неговата съпруга“, то естествено значението на златото ще бъде много по-голямо.

— Може ли да се случи и обратното?

— Много често. Дайте ми например един каменен надпис с договор между одесосци и далечната им прародина Милет и поставете до него пълна делва със златни монети на Сюлейман Великолепни, аз ще се нахвърля на надписа и няма да погледна златото.

В очите на журналиста трепна тържество.

— Тъкмо по повод на един древен надпис сме дошли при вас — каза той. — Бихте ли се съгласили да дойдете с нас и да разчетете текста на надписа, но без да претендирате за предимство при публикуването му?

Условието ми прозвуча неприятно. Имаше нещо прекалено сметкаджийско в него. Насилих се да не покажа раздразнението си и попитах:

— Какъв е този надпис?

— Нямам представа — чистосърдечно призна Смилов и с тези прости думи отведнъж пропъди яда ми. — Надписът е на гръцки, а аз зная само две гръцки букви — алфа и гама. При това втората научих едва преди месец…

Засмях се:

— „Graecum est, non legitur.“

— Моля?

— „По гръцки е, не се чете“ — преведох аз. — Така казвали и пишели средновековните монаси, които не са били „на ти“ с гръцкия

език. Впрочем, сега си спомням откъде ми е известно вашето име. Не беше ли свързано то именно със старогръцки текстове?

Той се ухили. Страхил Смилов беше на около тридесет години, спортната му фигура — на не повече от двадесет, а усмивката му сега тръгваше на училище.

— Така е — въздъхна той комично. — Ние, журналистите, пишем най-добре за онова, което най-малко познаваме.

Извадих бутилката сливова, която „тайфата“ пазеше само за специални гости, почерпихме се и разговорът тръгна още по-леко.

— Разкажете ми повече за надписа, който ви доведе при мене.

И Страхил Смилов ми разказа. Това беше дълга и малко фантастична история, в която бяха невъобразимо преплетени сонди, базалт, рибешки опашки, строги заместник-главни редактори, водолази и интересите на неговото списание.

— Така или иначе, извадихме колоната — завърши той. — Извадихме я и оттогава моят приятел Евгени е ням като адвокат, на когото не са изплатили хонорара.

— Пропуснахте да ми кажете само едно: къде намерихте тази колона?

— В морето пред пристанището на Каварна.

— Охо! — възкликнах аз неволно. — При Каварна някога е имало една цветуща гръцка колония, наречена Бизоне. Преди няколко години една подводна археологическа експедиция от варненски леководолази изследва района на пристанището, но, доколкото си спомням, нямаше вашето щастие. Бизоне е един онеправдан от историята град. За него се знае малко или по-скоро — почти нищо. Кой го е основал, кога, какви са големите моменти от неговата история — всичко това е тайна на вековете. Името му е споменато само във връзка с неуспелия поход на Буребиста — царя на даките, към черноморското крайбрежие някъде около средата на първото столетие преди нашата ера, скоро преди градът да загине от земетресение.

— Какво?

Изненадах се. Това кратко „какво“ не беше казано, а изстреляно от Евгени Велинов — може би първата дума, която той произнасяше.

— От земетресение — повторих аз.

— Това е невъзможно.

Раздразних се. Мнозина не причисляват историята към тъй наречените „точни науки“, но някои данни от нея са известни абсолютно точно.

— И все пак това е така — настоях.

— Това е невъзможно — упорито натърти за втори път Велинов. — Вие сте историк и говорите онова, което пише в книгите, а аз съм геолог и ви говоря това, което пише в земята. Вече пет години изследвам тази област. Между Балчик и Калиакра прибрежните земни пластове непрекъснато се свличат, но свличане и земетръс са различни неща. Районът не е земетръсен и нито преди две, нито преди десет хиляди години не е имало унищожителен земетръс. Под това се подписвам и залагам целия си авторитет на геолог.

— В края на краищата тази подробност няма особено значение — примирително рече журналистът, като посегна отново към бутилката.

— Защо? — разпалено възразих аз. — Има неща, които могат да се докажат, и краят на Бизоне е едно от тях. — Разрових се из книгите си и извадих един том. — Да видим най-напред какво казва Страбон. В своята седемнадесеттомна „География“ той ни е оставил подробно описание на целия античен свят около началото на нашата ера… Та ето какво казва Страбон в седмата си книга: „Между Калатис и Аполония се намира Бизоне, по-голямата част от който е унищожена от земетресения“. Виждам, че не разбрахте много от този пасаж. Градът Калатис се е намирал на мястото на днешната Мангалия в Румъния; Аполония е старото име на Созопол. Ако погледнете картата на крайбрежието, ще видите, че мястото на Бизоне, за който Страбон недвусмислено казва, че е разрушен от земетръс, е горе-долу при Каварна.

Евгени Велинов отново бе потънал в разсеяното си съзерцание. То може би ме дразнеше повече, отколкото бъбривостта на журналиста.

— Да обърнем сега и римските географи. — Оставих Страбон и намерих книгата, която ми трябваше. — Ето втория том на Помпоний Мела: „Тук бил градът Бизоне, разрушен от земетръс“. Ясно и категорично, нали? Но да продължим нататък. Плиний Стари, за когото положително сте чували, също споменава тази древна колония. Чета ви от книга четвърта, част единадесета: „Имало там и град Бизоне,

погълнат от земята, сега на това място се намира Дионисополис, по-рано наричан Крунон“. Трябва веднага да ви предупредя, че тук Плиний е допуснал грешка. Бизоне не се е намирал на мястото на Дионисополис. Както вече ви казах, Дионисополис, Крунон или Круни, както го наричат други автори, още лежи някъде под днешния Балчик. Това, доколкото си спомням, беше изрично указано от Флавий Ариан. — Отново се зарових в книгите. — Да, имал съм право. Слушайте какво казва Ариан в неговия Периплус: „От Карийското пристанище — то се е намирало при нос Шабла — до Тетрасиада има сто и двадесет стадии. Оттук до Бизоне, пусто място, има шестдесет стадии; от Бизоне до Дионисополис — осемдесет стадии“. Схващате ли, приятели? Щом като осемдесет стадии делят Бизоне от Дионисополис, ясно е, че Плиний погрешно ги е отъждествявал. И друго нещо. Една стадия има кръгло 178 метра. Осемдесет стадии са около четиринадесет километра и половина, колкото е разстоянието по въздушна линия от Балчик до Каварна.

Смилов се опита да каже нещо, но аз го изпреварих:

— Е, сега ще се съгласите ли с мене, Велинов, че точно на това място е имало град Бизоне и че той е бил разрушен от земетръс?

Инженерът не отговори, но затова пък с двойно по-голяма охота се обади журналистът:

— Всичко това е великолепно, другарю Страшимиров. Но онова, което ни прочетохте от старите летописи, не ви ли изкушава да дойдете с нас до Каварна? Кой знае, може би колоната ще разкаже неща, за които дори и моите колеги Страбон, Плиний Стари и… — той не можа да си припомни останалите имена — … както там се казваха, не са чували.

Засмях се. Този човек имаше такъв странен начин на говорене, че просто беше невъзможно едновременно и да го слушаш, и да останеш сериозен.

— Не ме увещавайте, ще дойда. Това го бях решил още в момента, когато споменахте за колоната.

Тогава не подозирах, че отивам към най-голямото приключение в моя живот.

КОЛОНАТА

Когато забелязах, че Страшимиров се готви да прочете надписа за трети път, сметнах за нужно да се обадя:

— Не ни правете повече скомина. Прочетете го веднъж на глас.

Археологът се обърна. Погледът му така блуждаеше, като че ли той ни виждаше пръв път.

— Извинете, какво казахте, другарю Смилов?

— Не е ли много сложно да си говорим на „Вие“ и на „другарю еди кой си“? — опитах аз. — Мен например ме викат Страшо и това ми е напълно достатъчно.

— Много добре — усмихна се той. — А моите най-стари приятели ме наричат Пъчо. Глупав прякор, но кратък и удобен. Та какво каза преди малко, Страшо?

Както виждате, Камен Страшимиров беше човек съвсем „на място“ и въпреки всичките си титли, умееше да се държи просто и непосредствено.

— Казах да не бъдеш егоист и да прочетеш надписа гласно.

Той се извърна отново към колоната и мълчаливо я съзерцава още няколко минути.

— Надписът представлява забележителен документ — каза най-сетне Пъчо, както ще го наричам занапред. — Един от най-забележителните, намирани някога по нашите земи. В него се разказва за един изключителен мъж, който може би ще затъмни славата на Акорнион от Дионисополис.

— Какво толкова е направил?

— Ще ви прочета надписа. В края той отчасти липсва, но най-важното е запазено. Нека не ви прави впечатление стилът. Той е характерен за древния начин на изразяване. — Археологът отиде до колоната и се приготви да чете. Аз пък извадих бележника си, за да стенографирам. — Слушайте: „На добър час! Съветът и народът на Бизоне реши. Тъй като Астроанакс Арнав, мъж добродетелен и мъдър, се показа благосклонен и стори много добрини на града, нему да се

изкаже похвала, по възможност по-скоро. Сам, без чужда помощ, Арнав спря Буребиста далеч извън стената на града и, след като не можа да ги уговори, прогони ги. Той научи служителите на Асклепий да лекуват непознати болести, дърводелците — да строят бързоплувни кораби без весла, ковачите — да топят камъка и да вземат от него ктум, който е по-здрав от оловото, медта и бронза. За тези му заслуги, за другите и за приятелството му към града, Арнав да бъде прославен и да бъде увенчан в театъра със златен венец на стойност сто статера и с бронзова статуя през време на празника Дионисий, освен това да бъде увенчаван и в бъдеще ежегодно на Дионисиите със златен венец и да му се даде най-хубавото място на градския площад, за да постави статуята си. На него и на потомците му да се даде бизонийско гражданство, проксения, правото да заема почетно място при състезанията, освобождаване от данъци, правото да влиза и излиза с кораб от пристанището на Бизоне както в мирно време, така и във война, и то неприкосновен и без договор предварително.“ Дотук надписът е напълно запазен. Нататък обаче част от редовете са повредени. „Ковчежникът, след като напише… с вдлъбнати букви върху скъп камък, да постави… а други, при кораба… син… полето източно от града… ав ще замине с хората си.“

— Чудесно време е било тогава, няма какво да се каже! — възкликнах аз. — Направиш нищо и никаква рационализация и веднага получаваш златен венец и освобождаване от данъци. Не напразно хората казват „доброто старо време“! — После признах: — Да си кажа откровено, аз твърде малко разбрах от надписа. Статери, ктум, проксения, пък и всичко останало.

— Астроанакс Арнав изглежда е бил чужденец, дошъл с кораба си в Бизоне и гостувал твърде дълго. Наистина Астроанакс е гръцко име, но Арнав не е и не ми напомня за никой от древните езици. Гостуването му може да се датира около средата на първия век преди нашата ера.

— Ха! Как пък разбра това?

— По името на Буребиста. Надписът недвусмислено показва, че този Астроанакс Арнав е помогнал на бизонийци във войната срещу Буребиста, амбициозния и талантлив цар на даките, когото дионисополският надпис за Акорнион нарича „първият по сила и най-велик между царете в Тракия“ и който неведнъж е поставял в шах дори

непобедимите римски легиони на Гней Помпей. Знае се, че Буребиста е бил убит от съзаклятници в края на 45 или началото на 44 г. пр.н.е. Следователно, действията на Астроанакс Арнав не са могли да бъдат извършени по-късно от тази дата.

— Трябва да е бил някакъв Крали Марко, този Астроанакс Арнав, щом е можал сам, без чужда помощ да спре и прогони войските, от които са треперели римските легиони.

Пъчо се задоволи с многозначително повдигане на рамене — за силата на Астроанакс Арнав той не знаеше повече от онова, което се казваше в надписа.

— Той е бил рядко надарена личност. Освен като притежател на воински добродетели, надписът го показва и като човек със знания, значително превишаващи знанията на неговите съвременници. Той очевидно е бил вещ в така разнородни науки като медицината, корабостроенето и металообработването. А това са само част от нещата, на които е научил бизонийци. Надписът ясно казва: „За тези му заслуги и за другите…“, т.е. за неизброените.

— Но какво според тебе значи „ктум?“

— Не е гръцка дума. Навярно е някакъв метал, непознат по онова време на гърците. Може би желязо или стомана. Тъй като не са имали свое наименование на метала, бизонийците вероятно са възприели названието, което е употребявал гостът.

— Работата започва постепенно да се изяснява — обобщих аз. — В Бизоне дошъл гост от неизвестна страна, спасил града от даките на — как се казваше? — Буребиста, научил гражданите на разни занаяти, а от благодарност те му издигнали статуя и му дали разни привилегии, включително софийско, пардон, бизонийско жителство и карта за безплатно посещаване мачовете от „А“ републиканска футболна група. Но какво ще речеш за края на надписа, там, където липсва част от текста?

— Откровено казано, този край на колоната много ме озадачава. Отначало помислих, че обработената част на камъка просто се е оказала недостатъчна, за да събере целия надпис. Но това не може да бъде вярно. Каменоделецът не е продължил да пише по обработената повърхност, а сякаш е прескачал част от текста, която е оставял да нанесе след довършването на колоната. Това е абсурд — никой разумен човек не ще работи по този начин, пък и скъпият материал, фината

обработка на колоната и грижливото изписване на буквите показват, че за надписа не са пестени нито средства, нито време. — Пъчо помълча малко. — Има и друго нещо, което ме удивлява. В края на надписа е допусната грешка, която звучи твърде странно на фона на общата грижливост — че корабът на Астроанакс Арнав се е намирал не на пристанището, а в полето.

Евгени започна да става еднообразен. За втори път днес той се намеси в разговора, като пак прогърмя с всички сили едно кратко:

— Какво?

— Казах, че корабът на Астроанакс Арнав е бил в полето. Това по начало не е кой знае каква изненада. Когато им предстоял дълъг престой на сушата, гърците имали обичай да изтеглят корабите си на брега. Спомнете си Илиадата — при обсадата на Троя гърците били изтеглили корабите си на сушата и при тях станала една от най-кръвопролитните битки.

— Щом е така, какво толкова те удивлява? — попитах аз.

— Слушайте, ще направя една приблизителна възстановка на края на надписа и тогава ще разберете удивлението ми. „Ковчежникът, след като напише ДВА ПЪТИ ТОВА РЕШЕНИЕ с вдлъбнати букви върху скъп камък, да постави ЕДИНИЯ ПРЕД ХРАМА НА ЕДИ КОГО СИ (вероятно главния бог на града), а другия при кораба НА АСТРОАНАКС АРНАВ, син НА ЕДИ КОГО СИ, КОЙТО СЕ НАМИРА НА полето източно от града И ОТКЪДЕТО АСТРОАНАКС АРНав ще замине с хората си.“ Разбирате ли вече? Корабът може да бъде изваден на брега, но така или иначе ще тръгне от пристанището — надписът ясно говори, че Бизоне е имал пристанище, — а не от полето. Ето кое ме удивлява и смущава.

— В края на краищата това не е много важно — казах. — Може би в щата на Бизоне са липсвали бройки за редактори и коректори…

— И все пак — жалко — въздъхна археологът. — Ако тази част от колоната не беше повредена…

И тогава Евгени хвърли голямата си бомба:

— Аз мога да ви обясня какво е станало с колоната!

КАМЪКЪТ ПРОГОВАРЯ

Не можех да мълча повече. Смелата и лудешка мисъл, която ме завладя още от онзи час, когато видях за пръв път колоната, не ми даваше покой. Тя ме измъчваше, гложде ме, превърна се в мой постоянен кошмар. Трябваше най-сетне да я споделя, иначе тя би ме задушила.

Не зная как съм произнесъл думите „Аз мога да ви обясня какво е станало с колоната!“, но Страшо, който до този момент спокойно се люлееше на стола си, подскочи. А той, както може би знаете, е от онази порода хора, които много трудно се развълнуват.

— Говори, Евгени — каза за двамата Камен. — Едно правдоподобно обяснение на повредата би могло да ни разясни много неща…

Замълчах за минута, за да овладея дишането си, после казах ясно:

— Долната част на колоната е стопена!…

Археологът ме изгледа разочаровано, после отмести поглед. Страшо вдигна рамене и пак се отпусна на стола си.

— Бомбата се оказа „кьор-фишек“, момчето ми — безстрастно рече той.

И със същата сигурност, с каквато той и неговите събратя пишат по въпроси, които не познават, добави една глупост:

— Колоната е камък, а не восък или калай. Помня още от училище, че при висока температура камъните се превръщат в негасена вар…

— Не бързай, многознайко — срязах го аз. — В негасена вар се превръщат само варовиците, които са утаечни скали. А базалтът, както всички неовулканити и изобщо всички масивни скали, може да бъде стопен.

Любопитството им се възвърна — това пролича от начина, по който се заслушаха и от новия блясък в очите им.

— За бога, остави мъчните думи! — комично проплака Страшо. — Не говори като лекарите и музикалните критици, за които да си създаваш авторитет и да говориш неразбираемо е едно и също нещо…

— Не се опитвам да си създавам авторитет — отговорих. — Чисто и просто не подозирах, че сте толкова боси. — Сега вече можех да говоря по-спокойно. — Надявам се поне да знаете това, че във вътрешността на земята има огнетечна маса. — Те потвърдиха мълчаливо. — Е, слава богу. Като оставите стопеното масло да изстине, то се втвърдява, ако после го загреете, то става течно. И този процес може да се повтори безброй пъти. Същото е и с масивните скали. Този базалт — аз посочих изправената пред нас колона — преди стотици хиляди години е текъл като олио по склоновете на някой вулкан, после е застинал и се е превърнал в камък. Хората го взели, пренесли го в Бизоне (защото тук няма базалти!), превърнали го в колона и издялали върху него историята на Астроанакс Арнав. Но ето, че при някакъв неизвестен случай долният край на колоната е бил подложен на загряване. Щом температурата е достигнала евтектичната точка — Страшо се изкашля многозначително и аз побързах да се поправя — т.е. точката на топенето на базалта, тази част от камъка се е стопила, деформирала се е, деформацията е унищожила част от надписа и после стопената маса отново е застинала, като е заела тази форма, която виждаме сега.

Замълчах. От предишното спокойствие в атмосферата нямаше и следа. Избърсах челото си — онова, което тепърва ми предстоеше да кажа, така ме вълнуваше, че въпреки хладното време се бях изпотил.

— При колко градуса се топи базалтът? — замислено произнесе археологът.

— Точно това ме вълнува. Евтектичната точка на базалта е над 1300 градуса. — И добавих съвършено тихо: — Да се постигне такава температура на открито е почти невъзможно дори и днес, при цялото съвършенство на модерната физика. А преди две хиляди години, когато единственото средство за нагряване са били запалените дърва…

Не довърших. За няколко минути в склада се възцари напрегнато мълчание. Напразен остана и опитът на Страшо да разведри напрежението с една шега от неизчерпаемия му арсенал:

— Божичко — въздъхна той — винаги съм знаел, че за сериозни неща не бива да се говори със сериозни хора — ще те заплетат със

сериозността си и съвсем ще те объркат…

— Продължавай, Евгени — отново ме подкани Камен Страшимиров.

— Един предварителен въпрос. Надписът е бил издялан в два екземпляра. Според теб ние на кой от двата сме попаднали?

— Почти съм напълно сигурен, че колоната е вторият надпис, който е бил при кораба. Съображенията ми са две: надписите, които се поставят на стена, винаги имат формата на плочи; другите, които се оставят на открито — милиарни камъни, паметници на важни събития и пр. — са най-често колони. Може да се случи плоча да бъде оставена на открито, но не и обратното — колоната не може да се вгради в стената на храма.

— Така и предполагах. Сега ще ви кажа само съвсем очевидните неща, някои от които открих сам, а други — с твоя помощ, Пъчо. Внимавайте. Първо, температурата, която е стопила базалта, е постигната изкуствено и то със средствата на „голямата физика“. Всякакви случайни причини — гръм или нещо подобно — трябва категорично да се изключат. Второ, температурата се е развила бързо, почти мигновено, и локално, върху сравнително малка площ.

— Хайде де — обади се Страшо. — Как пък разбра това?

— Разказа ми го камъкът — отговорих. — Ако колоната беше подложена на бавно и постепенно нагряване, докато се достигне точката на топене, температурата щеше да се разпростре по цялата колона и когато в единия край се стигнеше до пълно разтапяне, в другия край най-лесно разтопимите минерали от състава на скалата също биха се разтопили. А това би било достатъчно, поне за да се загуби полировката на колоната и да се изличат буквите. Не, температурата се е развила бързо и локално, така че е обхванала само долния край на колоната. Последвало е също така мигновено охлаждане, което е спряло и ограничило процеса на разтапянето.

— Има нещо тъмно и неясно в обяснението ти, Евгени — намеси се и Камен. — Трябва да се предполага, че колоната е завършвала с необработена или полуобработена част, предназначена да бъде забита в земята. Сега тази част изобщо не личи, а представлява едно цяло с тази безформена маса, която покрива долните редове на надписа. Според обяснението ти или температурата ще е дошла отдолу, откъм земята, или трябва да се приеме…

— Това е третото, което исках да ви кажа — прекъснах го аз. — Топлинното излъчване е било придружено едновременно или почти едновременно и от силна ударна вълна. Тя изтръгнала колоната от гнездото й и я захвърлила настрана, но все пак достатъчно близо, за да остане долният й край заедно с необработената основа в поразения от топлината участък.

— Аха! — прошепна археологът. — Сега разбирам защо сутринта спореше с такава настървеност, че тук не е земетръсен район.

— Продължавам да го твърдя. Бизоне е погълнат от земята, както пишеше в твоите книги, но причината не е в някакво обикновено разместване на земните пластове, почувствувано на повърхността като трус, а точно обратното — мощен външен механичен удар е предизвикал трус, трусът — разместване на и без това податливите на свличане земни пластове и в крайна сметка градът е бил разрушен. — Отново избърсах потта от челото си. — Сега, като ви казах отделните си впечатления и съображения, ще се опитам да ви нарисувам цялата картина. Там, където е сега моята сонда, някога е било поле и на това поле се е намирал корабът на Астроанакс Арнав и неговите хора. Признателните бизонийци са издигнали наблизо до кораба паметна колона с надпис…

— Кой знае — вметна Пъчо, — не е изключено да е имало и други благодарствени надписи наоколо.

— … за да се отблагодарят за добрините на госта. Но неочаквано… или напротив, очаквано… на мястото на кораба е избухнал силен топлинен източник и се е породила гигантска взривна вълна. Всичко останало е продължило само няколко секунди: колоната е била повалена, долният й край — стопен като восък, земните пластове са се хлъзнали и са се озовали на около 14 метра под нивото на морето. Водата е нахлула над града и над мястото на взрива сред гейзери от пара е охладила колоната и спряла по-нататъшното топене. „Останалото е мълчание“, както казал Хамлет.

И все пак най-важното премълчах. Просто не намерих сили да го изрека. Но сигурен съм, че и двамата мислеха точно онова, което устните ми не произнесоха.

— Преди малко ви казах — тихо и някак тържествено изговори най-сетне Пъчо, — че първото име на благодетеля на Бизоне е гръцко, а второто — на непознат език. Всички гръцки имена имат своето

конкретно значение, както например нашите Божидар, Надежда, Любомир или моето Камен. Да речем, името на Александър Велики означава „водач на мъжете“, името на баща му Филип — „който обича конете“, името на Астеанакс, сина на бързоногия Ахил — „герой (бранител) на крепостта“ и така нататък. Бих могъл да дам стотици примери. Името Астроанакс е гръцко, но не съм го срещал никога и никъде досега. То означава… „звезден герой“…

— Бог да ми е на помощ! — простена Страшо. — Ще трябва пак да се обаждам на Божилов за пари…

ПРЕЗ СЪМНЕНИЯ И ТРУДНОСТИ

Всъщност думите на моя нов приятел, журналиста, имаха съвсем друго значение. Разшифровани, те биха звучали горе-долу така: „Ясно е, че не можем да спрем дотук. Пред прага сме на голямо откритие и онова, което смятахме за край на нашата работа, трябва да стане начало. Във всеки случай аз съм решително за продължаване на издирванията. А те ще струват пари…“ Едва сега аз си дадох сметка каква ужасна пакост направих с последните си думи. В тях Страшо и Евгени видяха едва ли не неопровержимо доказателство и сега бяха готови да заложат всичко на карта. Трябваше да направя нещо, за да ги предпазя от глупости, да задържа полета на въображението им.

— Слушайте — казах аз. — Какво си въобразявате? Какво се надявате да откриете, да докажете? Говоря ви напълно сериозно. Не си правете никакви илюзии. Със същия успех вие бихте могли да докажете, че щом се казвам Камен, аз съм от камък.

Те ме изгледаха като попарени.

— А доказателствата на Евгени? — подозрително попита Страшо.

— Слушайте, момчета, вие прекалено сте се налапали с научна фанстастика или… вярвате в чудеса… Добре, доказателствата на Евгени, казвате. И после? Какво ще направите после? Ще търсите и други факти около Астроанакс Арнав? Честна дума, това е лудост. Няма никакво съмнение, че Бизоне е разрушен. Повтарям ви, че тук работи нарочна експедиция на варненци и не намери нищо. Тогава? Ще търсите втора колона? — Безумие и нищо повече!

— Да оставим всичко, така ли? — язвително подхвърли Евгени.

— Мислите ли, че Астроанакс Арнав е единственото необяснимо нещо в историята? Мога да ви изредя сто неща, много по-страшни от нашия Арнав. Науката ги е отделила в папката „недоказано“ и… толкова…

— Искрен ли си, Пъчо? — тихо запита журналистът.

— Напълно — отговорих аз откровено.

— И ще ни оставиш? — Потвърдих с кимване на глава. — Жалко — въздъхна той — аз толкова се надявах, че ще имаме между нас такъв странствуващ исторически справочник като тебе.

— Искаш да речеш, че вие няма да се откажете?

Те размениха един бърз поглед, пълен с разбирателство.

— Естествено — отговори за двамата Страшо. — Ако пиша в списанието онова, което мисля в този момент, редакцията ще ми се види тясна… — Той се обърна към геолога и така просто ме изключи от разговора. — Утре ще прескоча до Варна. Ще събера по-подробни сведения за предишната експедиция и ще се обадя на моя Божилов за парични знаци…

Сбогувах се с тях и си тръгнах. Кой знае защо, вместо да съм доволен от новата изключителна археологическа находка, аз усещах в устата си някакъв кисело-горчив вкус. Поскитах замислено около пристанището и случайно налетях на бай Теню Слабака, който бе дошъл с малката моторница да донесе уловената през деня риба в приемателния пункт на Риболова. Върнах се с него на Суджас. По пътя не говорих нищо. Имах чувството, че съм ял хляб, обилно поръсен със стипца.

Цяла нощ не мигнах. В съзнанието ми непрекъснато се въртяха събитията от този чудноват ден: посещението на двамата приятели, колоната, надписът, фантастичното предположение на Евгени… Лежах с отворени очи, слушах плясъка на вълните, припомнях си всяка подробност и се питах: правилно ли постъпих?

Правилно ли постъпих, наистина? Съветът, който дадох на Евгени и Страшо, беше искрен. Да се разчита на допълнителни открития около Астроанакс Арнав беше първокачествена лудост, крилата и безпочвена фантазия, която не можеше да доведе до нищо. Да намерят някакви по-съществени останки от Бизоне, макар и без следи от Арнав? И тази надежда беше илюзорна: пепелищата и разрушенията на древния град, ако изобщо съществуваха, лежаха някъде дълбоко под водата и под морското дъно. Да, всичко това беше вярно и все пак… Уви, имаше няколко „и все пак“ и те ме караха да се чувствувам гузен, без да съм виновен. В основата на всичко беше илюзията на двамата приятели, а в основата на илюзията им — аз. Не беше ли моя прекалена самонадеяност разчитането на повредената част на надписа? И тълкуването на подробностите около кораба? А

поддаването ми на общото настроение, което ме накара да преведа името Астроанакс като символично? Защо не предупредих веднага, че само индианците са давали имена на възрастни хора според проявените им качества, а всички други, включително древните гърци, при раждането на детето? Не бяха ли именно тези мои грешки причинили красивата, но фантастична илюзия на Страшо и Евгени? И друго. Веднъж породил илюзията, имах ли право да я разруша с последните си думи?

И когато червеното студено слънце се подаде иззад морето и надзърна в стаята ми, аз реших: трябваше да отида пак в Каварна, да отида и с всички сили да се мъча да предпазя приятелите си от грешки и разочарования. Именно такова беше твърдото ми решение. Но тогава защо освен малкото топли дрехи в моторницата натоварих и леководолазна екипировка? На този въпрос аз и досега не мога да си отговоря.

В пристанището на Каварна заварих само Евгени. Той седеше на един стол срещу колоната и я съзерцаваше. Когато влязох, той само ме погледна за миг и пак се извърна към зеления камък. Не зная кой от двамата беше по-студен — колоната или геологът.

— Страшо е още във Варна — отговори Евгени на първия ми въпрос. — Ще си дойде с рейса вечерта.

Почувствувах се задължен да обясня повторното си идване:

— Дойдох да ви предпазя от грешки, увлечения и разочарования…

— Страх ме е, че по-скоро ще ни пречиш — каза той ледено. — Ние имаме нужда от сътрудник, от научен ръководител, ако щеш, но не и от бавачка.

Заех един стол до него, но повече не говорихме. Така ни завари два часа по-късно Страшо. Този иначе непоправим веселяк сега беше олицетворение на мировата скръб и или не забеляза присъствието ми, или го прие като нещо напълно естествено.

— Във Варна ударих на камък — рече той уморено. — Името на камъка е Божилов и той, за съжаление, не спада към масивните скали, понеже иначе би се стопил от горещината на моето красноречие. Не даде и дума да се спомене за нови пари. Бил съм го вече достатъчно натопил, казва.

— Е, хайде, не въздишай толкова — утеши го Евгени. — От твоите въздишки стаята заприлича на парна баня.

— А как ще продължим работата? — злъчно продължи Страшо. — Ние ще трябва да правим разкопки, да викаме отново катера на АСО-то, да опитваме на едно, на две, на десет места, да сме подготвени финансово да издържим на цяла серия неуспехи. Финансово, разбираш ли? Или мислиш, че ще преместваме нагоре-надолу твоята сонда, за да копаем с нея?

— Не обясни ли тези неща на твоя Божилов?

— Не можах да му кажа цялата истина около находката. Такива неща не се говорят по телефон, пък и той не ми остави време да му обяснявам. Нашият разговор беше всъщност монолог: никакви пари, в срок от 48 часа да предам колоната на музея и да се явя в редакцията с добре подредена папка с отчетни документи за досегашните разходи.

— А ти?

— Какво аз? Дадох си оставката по телефона и тръснах слушалката. Доколкото го познавам, Божилов сигурно вече е завъртял един елегантен подпис под заповедта за уволнението ми. В такива случаи подписът му е направо художествено произведение.

Ето че първото нещастие беше дошло! И негова жертва стана точно Страшо, когото уж бях склонен да смятам празнодумен тарикат и сметкаджия!

— Нека да спрем докато е време, момчета — казах аз. — Залагате много, а няма да постигнете нищо. Абсолютно нищо!

Те изобщо не ме чуха. А Страшо завърши:

— Така че можем да разчитаме само на ръцете си и на десетака в портфейла ми.

Изпразниха джобовете си на масата. След известно колебание последвах примера им. Събраха се около стотина лева.

— А ти — защо? — попита ме Евгени сърдито. — Нали не вярваше…

— Продължавам да не вярвам. Но ще остана няколко дни при вас. Редно е да участвувам в общата каса. — После запитах Страшо: — Ходи ли в музея?

— И там не свърших нищо. Археоложката, която ръководила работата, заминала на конференция в София. Но направих нещо друго. Отидох в Морския клуб на ДОСО и се свързах с леководолазите, които

са участвували в археологическата експедиция. Така стигнах до инженер Бечев, който е бил леководолазен ръководител на експедицията… Симпатично, отворено момче. За него светът започва и свършва при подводния спорт, но е отчаян лимонададжия. Говорихме повече от два часа и той ми разказа всичко, каквото са вършили тука.

— И какво са свършили? — нетърпеливо го подкани Евгени.

— Не е много. Ето, даде ми една статия, в която са описани резултатите от експедицията им. Ще ви прочета оттам. — Страшо извади едно списание и се зарови в страниците му. — Да, ето го: „… по време на изследванията леководолазите извадиха 12 амфори, повечето от тях гърла с две дръжки, от елинистическата и византийската епохи. Бяха открити освен това една котва и античен зид, изграден от тухли и големи варовикови блокове.“ Това е всичко.

— Да-а-а — замислено проточи Евгени. — Наистина не е много. Не ти ли даде и някои устни обяснения?

— Всичките, които му поисках. Най-съществено е за мястото на този зид. Знаете ли кое тук наричат „Чаракмана“?

— Зная — обади се геологът. — „Чаракмана“ е каменистият висок нос, който се намира западно от пристанището.

За да предотвратя недоразуменията, тук се налага в скоби да дам едно пояснение. Ние сме навикнали да смятаме, че навсякъде по нашето крайбрежие морето е източно от брега. Това не е вярно. Северно от Балчик брегът прави голям завой на изток, който завършва чак при нос Калиакра и специално при Каварна морето не е източно, а южно от брега.

— Точно така — кимна Страшо. — Зидът се намира пред „Чаракмана“, на около един кабелт от брега. „Има нещо в зида — повтаряше непрекъснато Бечев. — Не мога да кажа какво е, но има нещо“. Според мен, и ние трябва да почнем от този зид…

ПРОХОДЪТ

Нищо не е по-лесно от това, да се пише за успехи. Отворете който и да е вестник и сами ще се уверите. Това известно правило си спомних преди малко, когато прочетох страниците, написани от моите приятели. Там всичко е много просто — извадихме колоната, разчетохме надписа, спуснахме се под водата… С една дума, точно като във вестниците. А когато дойде ред на дванайсетте дни след връщането ми от Варна — за тях нито дума. Да, да, именно така — нито дума. А тези дванадесет дни бяха кошмарни, изпълнени със студ, отчаяние, умора, надежди, разочарования, хапливи думи, стискане на зъби, тракане на зъби и изобщо все с неща, които е по-приятно да бъдат прескочени.

Разбира се, започнахме с едно сериозно търсене при „Чаракмана“. За четвърт час намерихме зида. Уви, не споделих впечатленията на инженер Бечев. Зид като зид! Стърчи на един метър от дъното, дълъг е около три метра и широк към един и половина. Напразно се въртях около него с надеждата да почувствувам онова „нещо“, за което ми бе говорил инженерът. Но колкото и да го съзерцавах, той все си оставаше обикновен зид на дялани камъни и големи квадратни тухли. Надеждите на Евгени не отиваха по-далеч от моите. Принудих се да помоля Пъчо, който идваше навсякъде с нас, но отказваше да вземе участие в работата ни, да го прегледа. За голяма изненада, той се съгласи.

— Типичен елинистичен градеж — каза той, след като излезе от морето. Точно както е описан в статията. — И добави кисело: — Ако имаше нещо интересно по него, варненци щяха да го открият!…

И въпреки това почти две седмици се въртяхме все около този зид. При него ние закотвихме една веха, която избрахме за център на проучванията си и в бавни спирали преброждахме дъното наоколо, като изследвахме района педя по педя. Първите дни Пъчо изобщо отказваше да влиза във водата и всяка сгодна минута ни подканяше да се откажем. После обаче малко по малко се предаде на молбите и

подигравките ни и прие да търси заедно с нас, макар че не престана да мърмори. Така че станахме трима. Работехме един по един, а в това време другите двама клечаха край един хубав огън на брега, приказваха тихичко или високо ругаеха времето и се мъчеха да не издадат обезнадеждаването си. Тази „идилия“ се наруши само веднъж, когато шефовете на Евгени дойдоха на инспекция, завариха го по леководолазен костюм на „Чаракмана“ и му направиха такъв скандал, пред който и другарят Божилов би свалил шапка.

Така изминаха тези дванадесет дни, за които приятелите ми избягват да споменат. Вечерта на дванадесетия ден ние мълчаливо крачехме назад към пристанището, когато Евгени изведнъж каза:

— Ако слушате мен, трябва да гръмнем този зид.

— Какво значи това „да гръмнем“? — сърдито се сопна Пъчо.

— Ей така, да му турим един динамитен патрон и да го гръмнем.

— Не е виновен зидът, че ние не намерихме нищо — казах аз.

— Грешно ме разбрахте — заоправдава се Евгени. — Не искам да го разрушим от отмъщение, а за да видим какво има под него.

— Божичко — обадих се пак — този черногледец — така аз наричах на шега археолога — ще излезе прав, като те подиграва за научно-фантастичната литература. Какво очакваш от това гръмване? Да стане като в страниците на фантастичен роман — разбиваш зида и веднага намираш добре запазен свитък, в който всичко е написано ясно: вид на кораба, произход, гориво, скорост и така нататък. И в никакъв случай няма да се споменава за свадливи старци като Божилов. Изобщо, сигурен съм, че в рая няма заместник-главни редактори…

Спряхме. Откъм Калиакра идваше лек, но пронизващ вятър — „леденото дихание на зимата“, както биха казали поетите.

— Не се шегувам — заговори ни Евгени. — Базалтовата колона открихме под 8 метра вода и 6 метра чакъл, наноси и пясък. Следователно онзи пласт, на който се е намирало полето източно от Бизоне, а вероятно и самият град, сега е на 14 метра под нивото на водата. В такъв случай какво ще представлява този самотен зид? Ще кажете: възможно е пластът да не е потънал равномерно и да е хлътнал повече при полето и по-малко при града. Добре, но тогава защо не намираме и други останки от Бизоне? Нали този град не се е състоял от един-единствен зид? Къде са другите останки?

— „Сезам, отвори се!“ — съвсем като в приказките — подхвърлих аз заядливо, защото студът ме правеше злъчен. Но Пъчо кимна в съгласие:

— Схващам мисълта ти. Какво пък, да опитаме — каза той. Забелязвате ли? Той вече казваше „опитаме“, а не „опитате“?

Този ден не говорихме повече за това.

Към обед на тринадесетия ден Евгени наистина „гръмна“ зида. Той приготви малък динамитен патрон с много дълъг бикфордов фитил — толкова дълъг, че след като го запали, имаше достатъчно време да изплува до брега и дори да се поогрее на огъня, преди да избухне взривът. После почака около половин час, за да се утаи водата и влезе да разгледа резултатите от „гръмването“. Евгени достигна мястото на взрива, позавъртя се наоколо, после се показа над водата и, като размаха ръка, извика нещо, което не достигна до нас. След това отново се потопи.

— Случило му се е нещастие! — извика уплашено Пъчо и без повече подканяне двамата обрамчихме дихателните апарати, хвърлихме се във водата и заплувахме като дяволи нататък.

На десет метра от мястото на взрива ни посрещна Евгени. Нямаше белези да е пострадал от нещо, но под маската лицето му имаше цвета на базалтовата колона. Той се подаде на повърхността, извади мундщука от устата си и каза хрипливо:

— Елате! — Гласът му, дрезгав и задъхан, беше страшен.

Последвахме го. Мътилката от взрива още не се беше слегнала напълно. Ние се спуснахме до дъното и така изминахме последните метри. Тогава Евгени ни посочи с ръка.

Зидът, ако си спомняте, беше широк около метър и половина. Сега той не съществуваше. На негово място имаше два зида по около 40–50 сантиметра всеки, а между тях се откриваше тесен и дълъг процеп. Този процеп представляваше черна дупка, ограден със зидове проход, който се спущаше почти отвесно надолу към дъното — грозен, ням, заплашителен. Къде отвеждаше този проход? Какво криеше неговият непрогледен мрак? Ново откритие или смърт? Поех дълбоко въздух и се гмурнах в черната паст на прохода…

Усетих как Пъчо и Евгени се провряха след мен и се спуснах надолу в черното гърло на прохода. Почти непосредствено под дъното тесният процеп се разшири и се превърна в нещо като комин с размери

приблизително три на два метра, ограден със зидове. Тъмнината бързо се сгъстяваше, шумът от апаратите ни отекваше грозно в зидовете, но аз продължавах да се спущам. На около шест-седем метра под нивото на дъното коминът изведнъж се прекъсна, затвори се и протегнатите ми ръце потънаха до лактите в гъста и лепкава тиня. След секунда до мен се озоваха и двамата ми приятели. Ние приближихме глави и се запитахме с поглед какво да правим нататък. Евгени направи знак да почакаме и посочи очите си. Разбрах — искаше да изчакаме, докато очите ни свикнат с тъмнината.

Ние останахме няколко минути неподвижни, като се стремяхме да не размътваме тинята с перките си. После се огледахме. Коминът завършваше с някакво разширение, прилично на стая. В оскъдната светлина, проникваща от синия процеп над главите ни, ние огледахме това разширение, но не намерихме нищо друго, освен вода и тиня. За какво е могло да служи то? Колкото и да напрягах мозъка си, не можах да намеря някакъв правдоподобен отговор — „стаята“ приличаше на иззидана от тухли и камък кутия с комин, отвеждащ към повърхността, без никакви следи от прозорци или врати.

Посочих на приятелите си с палец нагоре — знак, че трябва да изплуваме. Един след друг излязохме на повърхността и бавно доплувахме до брега. Свалихме апаратите, хвърлихме сухи съчки в тлеещия огън и едва тогава заговорихме.

— Не ни провървя в научната фантастика — казах аз.

Евгени и Пъчо изглеждаха просто смазани. Такава е човешката природа — ако под зида имаше само скала и пясък, те почти не биха изпитали разочарование, но сега, когато проходът бе събудил надеждите им, а долу се намери само една затворена кутия, те бяха покрусени…

— Странно помещение — тихо произнесе археологът. — Не съм виждал подобно в живота си. Ако имаше стълба, бих казал, че е зимник на някаква разрушена сграда. Но сега…

Огънят се разгоря буйно, подхранван от морския вятър. Ние махнахме неопреновите костюми, изсушихме се, облякохме топли дрехи и седнахме да изпушим традиционната цигара. Термометърът на настроението показваше хиляда градуса под нулата.

— Утре пак трябва да дойдем — с пресилена войнственост рече Евгени. — Ще вземем фенерчетата и ще огледаме хубаво стаята. Тя не

може да е затворена, както изглежда. Никой не строи така нелепо…

— Според мен тук няма какво повече да се прави — каза Пъчо. Забележете: под влияние на разочарованието „черногледецът“ сега не казваше „ние“, „да правим“ но не казваше и „да правите“. Като оставаше някъде по средата, той издаваше, че продължава да се колебае. — Да се търсят останките на Бизоне и в останките — какви нови сведения за Астроанакс Арнав и неговия кораб, е безнадеждна работа. По-правилно е да се разрови пак мястото около сондата. И по-рано ви казах, че освен базалтовата колона при кораба може да са били поставени и други паметни надписи. На водолазите от АСО вие сте поръчали да търсят колоната. Може да е имало и нещо друго интересно, но те просто да са го отминали с безразличие.

— И да зарежем тази чудновата стая, така ли? — злъчно подхвърли Евгени.

Той още не беше простил на археолога, че в началото ни изостави и винаги гледаше да се заяде с него.

— Според мен черногледецът е прав, Евгени — намесих се аз. — В края на краищата това му е занаятът, да търси старини.

— Правете каквото знаете, но утре аз пак съм тук. С фенер!

НОВО ОТКРИТИЕ

Четиринадесетия ден отделихме, за да се увери Евгени, че странната подводна „кутия“ на „Чаракмана“ не крие никакви тайни, а на петнадесетия се прехвърлихме на понтона, върху който се крепеше кулата на неговата сонда.

Трудно ми е да ви предам състоянието си по това време. Както знаете, с цялото си съзнание и дългогодишен опит на археолог аз осъждах търсенията и ги наричах „безцелни“, „напразно губене на време“, „илюзии“ и т.н. Но когато бивах с Евгени и Пъчо, аз неусетно се поддавах на техния трескав ентусиазъм, на пионерската им амбиция, на непоколебимостта им пред трудностите и в такива случаи забравях съмненията си. Сега за мен е най-лесно да твърдя, че всъщност винаги съм вярвал в успеха на делото, но по известни хуманни причини съм сдържал и възпирал тяхната разпаленост. За съжаление, това не е вярно и не отговаря на истината. Но в моя защита ще кажа, че действително от гледна точка на „чистата наука“ търсенето и надеждите, свързани с него, бяха абсурд.

И така, ние натоварихме на мауната леководолазните си апарати, костюмите и малкото компресорче и се прехвърлихме на понтона. Работихме пак един по един — водата беше дяволски студена и дори през неопрена замръзвахме до кости. Пръв се потопи Евгени, а ние останахме горе да следим излизащите от апарата му на повърхността въздушни мехури — по тях едно опитно око може да разбере дали на дъното всичко се развива нормално. След около половин час Евгени се подаде на повърхността и поклати глава. Не беше намерил нищо. По-късно, докато компресорът с равномерно пърпорене зареждаше апарата, а Евгени зъзнеше под двете дебели хавлии, той ни се оплака:

— Морето е още много мътно. Онзиденшната буря е вдигнала мътилка от дъното и сега не се вижда дори на метър. Човек трябва да плува като слепец и непрекъснато да долепя маската си до дъното, за да различи нещо…

Екипирах се, сложих апарата на гърба и скочих във водата. Брадата и китките на ръцете ми — единствените незащитени места — веднага изтръпнаха и се вкочаниха. Полека се спуснах на дъното. Водата наистина беше толкова мътна, че като протегнех ръка, не виждах пръстите си. Повече с пипане, отколкото с гледане, се запознах с обстановката. Около сондата, там, където бяха работили водолазите от АСО, имаше конусовиден изкоп с дълбочина около пет-шест метра. Отбелязах с въже една черта на стената на конуса, за да имам изходна точка и започнах бавно, сантиметър по сантиметър да изследвам дъното. Опипвах и разглеждах всеки камък. Ровех с ръце в тинята и пясъка, връщах се, проверявах отново. А когато започнах да дишам по-трудно, изплувах и разперих безпомощно ръце — и моето спущане се бе оказало безплодно.

Страшо също не можа да се похвали с по-голям успех. Не зная дали от студ или от отчаяние, но, когато се качи при нас на мауната, лицето му беше по-сиво от надвисналите над главите ни облаци.

Наближаваше обед, когато Евгени се спусна повторно. Не минаха и десет минути, когато на повърхността изскочи един бял маркер и весело затанцува по малките вълнички — Евгени беше открил нещо! След малко се появи и той самият, изплува до понтона, свали мундщука и заговори отривисто:

— Този път реших да изследвам не дупката, а онова, което водолазите са изхвърлили извън нея. Попаднах на някаква мраморна плоча. Не можах да я разгледам добре, но ми се стори, че в единия й край личат следи от обработка. За всеки случай, да проверим.

— Какво предлагаш да направим?

— Да дойдете с мен. Плочата трябва да се обърне, а е прекалено тежка за един човек.

Ние със Страшо навлякохме пак апаратите и скочихме във водата. Малко извън ръба на конуса наистина лежеше тежка мраморна плоча — строшена в единия край и правилно издялана под прав ъгъл в другия. Заловихме се за камъка и с нечовешки труд успяхме да го обърнем. Тогава аз залепих стъклото на маската си до повърхността на плочата и успях да различа през мътилката няколко гръцки букви. После дадох знак на приятелите си, че трябва да я изтеглим.

Беше лесно да се каже, но много трудно — да се изпълни. Ние довлякохме мауната точно над мястото на находката, спуснахме от нея

едно здраво корабно въже и с него вързахме мраморната плоча. После изплувахме и се опитахме да изтеглим камъка, но това се оказа непосилна задача за три чифта ръце. Тогава повикахме неколцина сондьори (за които, да отбележа мимоходом, всичките наши действия бяха чудесен повод да изпробват остроумието си) и с тяхна помощ успяхме да измъкнем мрамора. Беше наистина част от плоча с няколко реда добре запазени релефни букви.

Евгени едва ми остави няколко минути да се запозная с надписа и подхвърли нетърпеливо:

— Е?

— Пак начало на интересен надпис.

— Интересен? — намеси се и Страшо. — За нашия човек ли се отнася? Под „нашия човек“ журналистът очевидно разбираше Астроанакс Арнав.

— За нашия човек — отговорих. — Но този път го наричат другояче. Излекувал няколко души от проказа, включително едно цяло семейство от мъж, жена и син. Да ви прочета ли?

— Глупав въпрос. Чети веднага, разбира се.

— „На добър час! На Астроанер Арнав, мъж добросърдечен и умен, който изцери от проказа Ксенариста, съпруга на Атанайон, Хекатодор, син на Артемон, Каликрита, дъщеря на Хегесагор, Питодор, син на Моним, Хризеида, съпруга на Питодор и Моним, син на Питодор, признателните…“ Тук надписът свършва. Жалко, че плочата е счупена. Може би ако потърсим наоколо…

Но Евгени поклати глава:

— Няма да я намерим, Пъчо. — Трябва да отбележа, че за пръв път от конфликта ни преди половин месец Евгени ме наричаше с прякора ми. Досега или не ми говореше или се обръщаше към мен, като пропущаше името ми. — Плочата не е счупена, а липсващата част е изгорена. Не ме гледай така! Плочата е изгорена от същия огън, който е стопил базалтовата колона.

— Изглеждаш много сигурен в това.

— И наистина съм сигурен. Погледни гърба на плочата. От тази ивица горе личи, че гърбът е бил гладко полиран. По-надолу обаче полировката липсва. Човек би казал, че плочата е разядена. Взривната вълна трябва да е изхвърлила плочата с лицето надолу и част от гърба

заедно с долната половина на плочата са били изпечени и са се превърнали в негасена вар. По-късно водата е свършила останалото.

— Но момчето си го бива, а? — намеси се и Страшо.

— Кой? Евгени ли?

— Не бе. Астроанакс Арнав. Доколкото зная, нашите лекари и досега се препъват в проказата, а той — по пет-шест наведнъж.

Да упорствам и след новото откритие не би било нищо друго, освен глупав магарешки инат. Колегите ми археолози, пък и всички научни работници може да ме упрекнат, но аз бях принуден да призная, че тогава, когато „чистата наука“ се оказа безпомощна и доведе до задънена улица, обоснованата с наука фантастика излезе права, а ентусиазмът на фантастите — по-силен, по-гъвкав и по-жизнеспособен строгите рамки на науката.

Признах се за бит и вдигнах бяло знаме:

— Кой знае — казах аз в отговор на Страшовите думи — може Арнав да е бил представител на една цивилизация, пред която днешната наша да е все още прощъпулник…

Двамата проявиха достатъчно снизходителност, за да не ме подиграят за капитулацията ми. Или бяха толкова погълнати от новото откритие, че изобщо не я забелязаха.

— Направи ми впечатление — поде пак Евгени, — че тук го наричат Астроанер, а не Астроанакс.

— Предупредих ви още в началото. Името Астроанер, също непознато за мен, в превод означава „звезден мъж“. Схващате ли? Веднъж го наричат герой, друг път — само мъж, но винаги „звезден“…

Запалихме по една цигара и не проговорихме, докато не хвърлихме угарките в морето. После аз самокритично казах:

— Когато за пръв път прочетох надписа на колоната, приех Астроанакс като име, нещо като нашето Звезделин. Рядко, непознато име, но име. Затова и тъй упорито противоречах на вашето предположение. После обаче малко по малко в мен се загнезди съмнението, че „звезден герой“ не е име, а прозвище, както понякога в надписите се среща например „месамбриеца Антестерий“, „олбиеца Калип“ и т.н. Основание за това съмнение ми даваше фактът, че в надписа на колоната понякога се говори за Астроанакс Арнав, друг път

— само за Арнав. При гърците е имало хора с две имена, но ако се употребявало само едното, то е било непременно първото.

— Защо не го каза тогава?

Вдигнах рамене:

— За вас е лесно — можете да говорите и мислите каквото искате. А аз съм обременен с толкова знания за стария свят, че…

Разбраха ме, не стана нужда да им обяснявам надълго и нашироко.

— Сега предположението ми се потвърждава. „Звезден герой“ е заменено със „звезден мъж“, но чудноватото име Арнав е непроменено.

Евгени мълчаливо натисна греблата на мауната. Облаците над нас се разкъсаха и зад тях плахо надникна слънцето.

„СЕЗАМ, ОТВОРИ СЕ!“

Няма защо да ви казвам, че следващите няколко дена посветихме на сериозно търсене около сондата на Евгени. Водата постепенно се избистри, видимостта достигна до седем-осем метра. Но едно е да има видимост, друго — да се намери нещо. Много часове обикаляхме наоколо, не оставихме камък необърнат, но всеки ден се връщахме с празни ръце и всяка вечер носовете ни все повече клюмваха. А ледената вода съвсем не помагаше да се поддържа висок градусът на нашия ентусиазъм. Всъщност в търсенията участвувахме само Пъчо и аз. През това време Евгени се изхитри да направи от разни събрани оттук-оттам части една земесмукателна помпа.

Един щастлив ден в края на декември пренесохме помпата му (той я наричаше „драга“) с мауната на „Чаракмана“. Евгени се вмъкна с края на тръбата в прохода, а ние пуснахме мотора и скоро горният край на „драгата“ забълва гъсти вълма мътилка на десетина метра встрани от процепа. След час Евгени обяви работата за свършена, но още един час прекарахме на брега при огъня, за да има време водата в тайнственото помещение да се утаи и избистри.

Когато се спуснахме в помещението, картината вече беше променена — сега нямаше повече от един-два сантиметра тиня и пясък. Ние с Пъчо пак не открихме нищо забележително, но Евгени ни повика и ни посочи с пръст една особеност, която ни бе убегнала — зиданият под на помещението не се допираше плътно до околните стени.

— Разбирате ли — казваше по-късно Евгени, докато гребяхме с мауната към пристанището. — Подът е фалшив, по-скоро — двоен. При катастрофата, сполетяла Бизоне, някоя от страничните стени се е съборила и е легнала върху пода.

— Е, какво от това? — попитах аз, като не разбирах накъде бие. — Какво значение има, че подът е двоен?

— Наистина ли не разбираш? — учуди се той. — Съборената стена навярно лежи в единия си край върху пода на стаята, а в

другия… затваря продължението на прохода надолу…

Пъчо се плесна по коляното:

— Дявол да го вземе, как не се сетих досега! И ако се отвори…

— Това и смятам да направя — каза Евгени.

— Значи пак „Сезам, отвори се!“, така ли? — обадих се аз. — Но какво ще стане ако, вместо да отворим прохода, сринем и онова, което сме открили?

— Остави на мен. В края на краищата това ми е занаятът.

И наистина, целия следобед и вечерта той прекара надвесен над някакви изчисления, а после дълго и внимателно подготвя взрива. На сутринта се повтори същото както в деня след връщането ми от Варна — взрив, изчакване да се утаи мътилката и нова рекогносцировка на Евгени.

Ние го видяхме как достигна мястото на взрива и как се спусна под водата. Минаха няколко минути, а той не се показа на повърхността.

— Да не му се е случило нещо? — с тревога запита Пъчо.

Вдигнах бинокъла и внимателно огледах мястото. Въздушните мехури се появяваха равномерно все в една и също точка.

— Виждам мехурите от апарата му. Засега не забелязвам нищо тревожно.

Ала след още две-три минути археологът не издържа, изправи се, хвърли настрана дрехата си и обрамчи дихателния апарат. Но не стана нужда да влиза във водата. В същия момент Евгени се появи на повърхността и започна да гребе към нас с такъв устрем, като че ли беше апаш, гонен от хиляда стражари. Не мога да ви кажа точно какво, но имаше нещо необичайно в плуването му. Това ние с Пъчо не разбрахме, а почувствувахме; просто го усетихме с кожите си. И без да разменим дума, станахме едновременно и слязохме надолу към водата, за да посрещнем плувеца. Той доплува до нас, изправи се, свали мундщука от устата си и изговори задъхано:

— „Сезам, отвори се!“ Точно това се случи. Казах: „Сезам, отвори се!“ — и пещерата се отвори.

Заведохме го до огъня, помогнахме му да свали апарата и почакахме да успокои дишането си.

— И аз ще кажа като Пъчо: предположенията ми се потвърдиха — заразказва Евгени. — Когато се спуснах в прохода, от поваленa

стена нямаше и диря.

— А други разрушения? — полюбопитствувах аз. По-късно ще разберете, че този въпрос съвсем не е бил неоснователен.

— Има, но незначителни. Разрушена е главно горната, допълнително свалената стена.

— И на нейно място?…

— И на нейно място проходът продължава надолу така, както го помните — около два на три метра. И знаете ли до каква дълбочина? — Евгени ни изгледа победоносно. — До двадесет и два метра от повърхността на морето, или деветнадесет, ако мерим от нивото на дъното.

Пропуснах да ви кажа, че там, където по-рано беше зидът, дъното е на дълбочина три метра.

— Двадесет и два метра! — извиках аз. — Да не би да имаш халюцинации, Евгени?

— Когато стигнах до долу, дълбокомерът ми показваше точно двадесет и два метра.

— Как? Нима посмя да слезеш?

— Не ме прекъсвайте и ще ви разкажа всичко. И така, коминът започва от дъното и се спуща почти отвесно. Като отминах разширението, което познавате, аз си помислих да се връщам — да си кажа искрено, достраша ме. В тази дупка е тъмно като в пъкъла… После обаче забелязах, че отворът на пролуката над главата ми се вижда напълно ясно и винаги може да ми послужи за ориентиране. Това ми даде кураж и аз продължих да се спущам надолу. Второ разширение, напълно прилично на първото, имаше и на дванадесет метра дълбочина, мерено от дъното. И там се порових, но пак не намерих нищо.

Сега разказът на Евгени бе прекъснат от археолога:

— Какви размери има това разширение?

— Казах ти. Доколкото можах да видя, беше като първото — приблизително шест на четири метра.

— Много странно — каза Пъчо. — Значи всъщност двете помещения са различни. Щом в горното е паднала някоя от страничните стени, то преди катастрофата не е могло да бъде с тези размери, а с по-малки…

— Не зная, не съм мислил върху тази особеност. И тъй, аз отминах тези две разширения и продължих да се спущам, докато стъпих на земя. Първото, което ми направи впечатление, беше, че стъпих на твърда почва, а не върху тиня. Тогава погледнах дълбокомера на ръката си. Светещата стрелка показваше двадесет и два метра.

Винаги съм се дразнил от сухотата в речника на инженерите. Те сякаш са неспособни да говорят по друг начин, освен с първо, второ и трето. Ако не вярвате, разгънете предишните страници и ще се уверите.

Подхвърлих:

— Казваш „първото, което ми направи впечатление.“ А кое беше второто?

— Второто беше дълбочината. А третото…

— О! Значи имаше и трето!

— … че долу имаше много силно течение. Просто ме влечеше и трябваше да правя страшни усилия, за да се задържам под светлия правоъгълник над главата ми. Не се виждаше нищо, но имах чувството, че течението се носи по някаква дълга и права галерия.

— С каква посока? — запита Пъчо.

— Най-общо казано — успоредно на брега. Нямах компас, за да определя точно. Много ми се искаше да изследвам тази галерия (ако това наистина е галерия), но не посмях и предпочетох да се върна.

Замълчахме. Евгени като че ли беше свършил, а ние с Пъчо бяхме напълно смаяни и объркани от разказа му. Историята наистина започваше да прилича на фантастичен роман.

— Какво мислиш за всичко това? — прекъсна мълчанието археологът, като се обърна към Евгени.

— Имам една теория, но тя е толкова дръзка, че просто се смущавам да я изкажа. — Евгени се премести по-близо до огъня. — Да приемем, че при труса, който е свлякъл Бизоне под водата, някои по-стабилни сгради напълно или частично са се запазили. В следващия момент от околните брегове над града са се свлекли цели земни пластове. Като съдя от геологическия строеж на „Чаракмана“, допущам, че над погребания град може да са легнали варовикови и глинени шисти, които са се опрели на земните струпвания, на масивните сгради и, да речем, на крепостните стени, ако е имало

такива. Така само за няколко секунди градът се е озовал едновременно и под земята, и под водата. Но, както вероятно знаете, покрай нашето крайбрежие минава тъй нареченото „Дяволско течение“. С него водите на Дунава се стремят да се излеят през Босфора. И когато от Бизоне е останало само „пусто място“, както беше писал не помня кой от древните географи, тогава е започнала тихата, но непрестанна две хиляди годишна работа на „Дяволското течение“. Отначало то срещало новата преграда по пътя си и я заобикаляло. Но да допуснем, че в един щастлив ден някъде под шистите част от тази преграда се е поддала на непрекъснатия натиск и размиването на милионите тонове вода. Образувала се е дупчица, после кухина, пещера и накрая… тунел…

— Тунел, който минава през улиците на разрушения Бизоне? — тихо запитах аз. — Смяташ ли, че това е възможно?

— Не само е възможно, но е и сравнително често явление в природата. На езика на геолозите то се нарича „частична ерозия“. Пък и как да не е възможно? Сметнете сами: ако на дадено податливо място водата отзема от преградата само по един метър на година, за две хиляди години ще се образува тунел, дълъг два километра! А ерозионното действие на такова мощно течение като „Дяволското“…

— Значи допущаш, че някакъв подводен и подземен тунел пресича Бизоне от единия край до другия?

— Един или няколко — отговори веднага Евгени. — Вижте, момчета. Теорията ми не е изсмукана от пръстите, а се основава на няколко дадености. Първо, — забелязвате ли, че пак започва да изброява? — съществуването на тази сграда, в която преди малко влязох. Второ, земният пласт, под който се намира тя. Трето, течението, което ясно усетих и което е изчистило наноса там, където стъпих. Четвърто, съществуването на „Дяволското течение“, което можете да проверите на всяка морска карта. Е, кажете, може ли теорията ми да се нарече голословна?

Пъчо се изправи и отново посегна към апарата си.

— Няма защо да умуваме. Да отидем и да проверим сами.

Но Евгени поклати глава:

— Ако можеше да се направи нещо, бих го извършил сам преди малко. Трябва да се спуснем с добре заредени апарати, с мощни подводни фенерчета и точен компас…

ПЕЩЕРАТА НА АЛИ-БАБА

Събрахме се над пролуката и отново огледахме съоръженията си. Предстоеше ни спущане, при което всеки пропуск в екипировката можеше да бъде съдбоносен. Освен обичайните принадлежности сега всеки от нас носеше фенерче и целулоидна плочка за писане — долу тя щеше да бъде единственото ни средство за общуване. Освен това Евгени, когото избрахме за старши на нашата малка група, беше снабден и с непромокаем компас със светещ циферблат.

За последен път си повторихме да не се делим, „каквото и да се случи“, и Евгени посочи с палец надолу — на безмълвния леководолазен език това означава: „Да се спущаме!“. Като старши на групата той пръв проникна в черното гърло на процепа, след него се проврях аз и накрая — Страшо. Помня, че след няколко метра погледнах нагоре. В четириъгълния отвор на процепа се синееше студеното декемврийско небе, а между камъните и тухлите на градежа се оцеждаше оскъдното злато на слънцето.

Полека отминахме двете разширения, за които беше разказвал Евгени. Чудех се как бе имал смелостта да се спусне сам в тази бездна. Още от десетина метра дълбочина паднахме сред гъст непроницаем мрак и само мъждеещият отвор над главите ни напомняше за светлината на деня. Стигнахме до дъното. Да, още веднъж се потвърдиха наблюденията на Евгени — долу ясно се усещаше силно течение, което непрекъснато се стремеше да ни изтласка някъде към запад.

Запалихме фенерчетата и с жълтите им лъчи опипахме околния мрак. Онова, което Евгени бе нарекъл „галерия“, представляваше всъщност просторно помещение в някаква сграда. Обхвана ме някакво неизпитвано досега вълнение. В него имаше и трепет пред неизвестното, и страхопочитание пред размерите на тази сграда, и просто осезателно усещане, че ми предстои да изживея нещо неповторимо. Потърсих очите на Евгени. Размених ме един

продължителен поглед, после се огледахме за Страшо. Но нашият приятел беше изчезнал!

Ледени тръпки полазиха по тялото ми. Страх, не, ужас изпълни сърцето ми при мисълта, че Страшо е отвлечен от течението. От резките и нервни движения на Евгени разбрах, че и той беше в същото състояние. Ние шарехме с фенерчетата наоколо, взирахме се, но от Страшо нямаше и следа. Моят спътник ми направи знак да угася светлината. Попаднахме отново сред гъст мрак и почакахме няколко секунди, за да се приспособят очите ни към непрогледната тъмнина. После бавно се извъртяхме.

Там, някъде наляво, мержелееше едва видима жълта точка…

В миг страхът ни се превърна в безпределен гняв. Ние се втурнахме по посока на светлината. Бях се вече приближил до Страшо и се готвех да дръпна ръката му когато неволно проследих с поглед лъча на неговото фенерче. Смръзнах се от удивление — пред очите ми беше дивна гледка: на висок тържествен трон седеше един мраморен Посейдон, божествено-величествен в съвършенството на формите си, подпрян с царствена небрежност на своя тризъбец и вперил поглед някъде към безкрая. Вие вече знаете, че аз съм виждал немалко велики творби на скулптурата, а познавам по репродукции и всичко онова, което се пази в музеите на света. Но нищо не можеше да се сравни с триметровата фигура на този бог, който беше пред очите ми!

Страшо долови шума от апаратите ни и, без да се обърне, надраска нещо върху целулоидната си плочка и ни я подаде. Прочетох: „Мисля — храм на Посейдон, навярно покровител на града. Честна дума, скулптурата е на Праксител!!!“ Праксител? Защо пък не? Като гледах божественото съвършенство на фигурата, аз започнах да разбирам как гърците са могли да вярват в своите богове… Евгени ни подръпна и с това ни даде знак, че трябва да продължим. Направих усилие да се освободя от обаянието на това удивително творение на изкуството и в този момент ми хрумна нещо. Та нали уж така добре познавах устройството на гръцките храмове? И ако катастрофата е била наистина мигновена… Размятах ръце в яростна жестикулация — молех приятелите си да отделим няколко минути за една малка проверка. След кратко колебание Евгени кимна с глава и аз се отправих към вътрешността на храма. По-късно Страшо ми казваше с тон на

похвала, че едва успявал да ме следва — толкова самоуверено и без колебание съм се оправял в сложния лабиринт.

Така тримата достигнахме до едно малко (за мащабите на храма) помещение, приблизително четири на пет метра, покрито с около половинметров слой наноси. Отправих се веднага към едно слабо възвишение в средата на помещението и зарових ръце в лепкавата тиня. Потърсих малко и напипах онова, което търсех. Измъкнах ръце и изплакнах „нещото“ във водата. Спътниците ми го осветиха с фенерчетата си. В ръцете ми беше един изящен златен съд, обсипан с инкрустирани скъпоценни камъни, които сияеха с разноцветните си отблясъци.

Още няколко пъти рових в тинята и всеки път измъквах пред смаяните очи на Евгени и Страшо все нови и нови златни съдове с най-прелестни форми. След това им подадох всичко и написах върху плочката си: „Свещените съдове на жреците. Какво ще ги правим?“

Евгени се поколеба. Разбирах смущението му — ние имахме съвсем ясно определена задача и иманярските ни открития не трябваше да ни отклоняват от нея, а същевременно той съзнаваше нашата отговорност за опазването на това изключително богатство. Помисли малко, после посочи към тинята — както беше вършила това две хиляди години, тя и сега щеше да съхрани съкровището. Не без съжаление го послушах и зарових пак златните съдове.

След малко тримата отново видяхме над главите си светлия правоъгълник на прохода към повърхността. Евгени се ориентира по компаса и, като се увери още веднъж, че Страшо не е изчезнал пак нанякъде, се отправи по галерията срещу течението. Тази галерия, както по инерция продължавам да я наричам, се оказа всъщност главната зала на храма. Ние я преплувахме по цялата й дължина, пресякохме и просторното преддверие и след малко се провряхме под свода на тържествената врата на светилището на Посейдона. Обърнах се и осветих външната страна на входа. На мраморната облицовка на двете страни на вратата бяха закрепени множество плочи с дълги текстове на гръцки език. Изтръпнах от любопитство — това навярно бяха договори със съседни полиси или далечни приятелски страни, цяла една история, издялана върху камък. Полека тръгнах от плоча на плоча. Върху камъните срещнах имената на Аполония, на Милет, на тракийския цар Садала, на Олбия и Одесос, на някой си тесалиец

Терсандрид, син на Хипарх, и още много, много други. Душата ми беше ненаситна да поглъща думите, написани с длето. Изведнъж някой ме подръпна за рамото. Обърнах се. Беше Евгени, който ме викаше след себе си. Последвах го. От другата страна на вратата бе закрепена една зелена базалтова плоча.

Още първите думи по нея ми показаха, че това е вторият екземпляр от онзи надпис, който стана причина за всичките ни търсения. Сега трябва да ви призная една моя дребна суета. Прочетох надписа и първото, което ме изпълни със задоволство, беше, че почти напълно вярно бях възстановил липсващата част на надписа. Тук последните редове гласяха: „Ковчежникът, след като напише два пъти това решение с вдлъбнати букви върху скъп камък, да постави единия пред храма на Посейдон, а другия при кораба на Арнав, син на Уранос, който е изправен на полето източно от града и откъдето Астроанер Арнав ще замине с хората си.“ Разбирате ли? Разликите бяха незначителни: допълваха се имената на бога и на бащата, вместо Астроанакс накрая беше употребено Астроанер, а за кораба се казваше „който е изправен на полето“, а не „който се намира на полето“.

Застанали от двете ми страни, Страшо и Евгени следяха всяко мое движение. Взех бялата си целулоидна плочка и написах: „Корабът е стоял на полето изправен. Арнав е син на Уранос. На гръцки Уранос значи небе!“ Нямаше нужда от повече думи — те щяха да ме разберат…

Огледахме набързо другите плочи, после се извърнахме. Пред вратата на храма, там, където започваше внушителното мраморно стълбище, се издигаше прекрасна дорийска колонада, която поддържаше фриза на храма и триъгълния фронтон. Фризът и фронтонът бяха покрити с релефи. Изплувах по-високо, докато опрях глава о земния пласт, похлупил Бизоне, и в светлината на фенерчето очите ми съзряха чудни сцени от гръцката митология, в които централно място заемаше Посейдон, а в дивна хармония около него бяха разположени нереиди, тритони, наяди и други морски божества.

Спуснах се пак долу при двамата ми спътници и една минута се съвещавахме с жестове — „най-тихото съвещание, проведено някога в България“, както го определи по-късно Страшо. Евгени настояваше да се връщаме, като многозначително сочеше часовника на ръката си; ние със Страшо твърдяхме, че онова, което сме открили е твърде малко, и

настоявахме да продължим още няколко минути търсенията си. Накрая Евгени отстъпи — така или иначе бяхме два гласа срещу един.

Вляво пред храма започваше дълъг и леко извит мраморен перистил. Между двете му първи стройни колони се възправяше в естествен ръст бронзовата статуя на някакъв заслужил гражданин на Бизоне. Съвършенството на нейното изпълнение издаваше ръката на някой от най-големите майстори на античната скулптура. Тогава предположих, пък и до сега съм убеден, че именно някъде под перистила се намираше и онази статуя на Астроанакс Арнав, за която говореха надписите. За съжаление не можахме да проверим това предположение — останалата част от перистила беше затрупана под непробиваема купчина от скали, глина и чакъл. Вдясно обаче, в центъра на площада, заграден от перистила, се издигаше напълно разчистена от наносите друга колосална статуя на Посейдон — мъжествен, изправен във величествена стойка, обърнал поглед нататък, където някога се е синеел просторът на неговите морски владения. Като се борехме с течението, ние пресякохме площада, хлъзнахме се над едно импозантно стълбище и се озовахме пред нова величествена сграда — булевтериона. Той също беше с колонади и скулптурни фризове, около церемониалния му вход имаше мраморни плочи с текстове на договори, възхвали на заслужили граждани и важни съобщения на агораномите. Но булевтерионът бе останал малко настрана от силния поток на „Дяволското течение“ и, за разлика от храма на Посейдон, по-голямата част от фасадата заедно с повечето надписи беше скрита под земните струпвания. Преминах от надпис към надпис, като търсех някакво указание за пребиваването на Арнав и неговите хора в Бизоне. Бях се вече отчаял, когато на последната плоча, която едва-едва се показваше над тъмната маса на струпванията, зърнах името на „звездния мъж“. Първите три реда гласяха: „На добър час! Арнав, син на Уранос, предупреждава гостолюбивите граждани на Бизоне, че…“ Разрових горния слой на чакъла. Той беше така сбит, че разраних пръстите и дланите си, докато разкрих още един ред: „… при тръгването на неговия кораб ще…“ По-надолу не можах да стигна. Останалата част от плочата бе захлупена под тежка скала. Но и това, което прочетох не беше малко. Още едно наше предположение се потвърди: Арнав е знаел, предсказал е, че ще последва катастрофа и е предупредил жителите на Бизоне. Какво? Да напуснат града? Да

укрепят изложените на свличане земни пластове? А защо бизонийци не са го послушали? Не са го разбрали или са били дяволски твърдоглави? Не мога да отговоря на тези въпроси — истината е все още скрита под морското дъно.

Отминахме булевтериона. По-нататък, тясна и дълга, се простираше агората, пазарният площад на Бизоне. Тук всичко сякаш бе заспало дълговечен сън — безбройните магазини на двата покрити базара като че ли ей сега щяха да оживеят, в тях щяха да се появят чудните стоки, изработени от сръчните ръце на траките или донесени на бързоплувни триреми от богати далечни страни, а гласовете на търговците щяха да се надпреварват да привличат с примамни обещания наметнатите с хламиди и хитони купувачи.

Но очарованието продължи по-малко от минута. После хилядолетният сън на погребания град бе нарушен от остро метално чукане. Обърнах се. Като чукаше върху бутилките на апарата си, Евгени привличаше вниманието ни към себе си, а после решително ни посочи пътя назад. Трябваше да се връщаме.

Нямаше нужда да се справяме с компаса — достатъчно беше да се оставим да ни носи течението и то щеше да ни отведе при Посейдоновия храм, при вратата към „горната земя“.

Хвърлихме тъжен прощален поглед наоколо и бавно заплувахме обратно.

ПРЕМЕЖДИЕ

Достигнахме храма на Посейдон, преминахме входа на централната зала и отново попаднахме в онова просторно помещение, където беше проходът към повърхността, към светлината, към живота. Обърнах се и заплувах по гръб, като търсех с очи син правоъгълник. Обикалях така няколко минути, но все не успявах да го открия. Смътно подозрение загложди сърцето ми, някакво неизразимо с думи чувство на надвиснала опасност, но аз се насилих да обуздая нервите си и продължих да търся.

При третата обиколка блъснах главата си в нещо твърдо. Извърнах се и осветих преградата. Беше една купчина тухли и дялани камъни, която преди двадесет минути не се намираше на това място. Изплувах малко нагоре и осветих тавана. Да, именно тук беше шахтата към повърхността. Но сега над главата ми не се синееше тесният проход към „Чаракмана“!

Изплувах още нагоре. Отминах долното разширение и после… после в разсеяната жълта светлина на фенерчето се появи ужасна истина: най-горната част на сградата се бе сринала и някъде около основата на първото разширение бе затрупала спасителния проход! Ние бяхме погребани в погребания град!

Отново насочих фенерчето към моите спътници. Камен и Страшо също бяха разбрали безизходността на положението ни и в очите им се четеше ням въпрос — нали бях старши на групата, от мен очакваха да измисля начина за спасение. Какво можех да направя? Какво би направил който и да е друг на мое място? В момента знаех само едно: трябваше да мисля бързо, да действам! Според моите пресмятания в апаратите ни имаше въздух за още десетина минути. И после… Направих знак на приятелите си да се скрият в долното разширение, а аз се залових да разбутам каменната купчина, която затваряше изхода към повърхността. Улових един издаден камък и яростно го задърпах. Напрегнах се, вложих всичките си сили. Камъкът се откърти, повлече още няколко други и всички заедно полетяха

надолу. Не успях да се отдръпна достатъчно бързо. Един ръбест камък ме удари по рамото, разкъса костюма ми и ме нарани. Лявата ми ръка увисна безпомощно. Стиснах зъби, за да преодолея болката и отново осветих преградата над главата си. Не бях постигнал нищо. Дупката от няколкото откъртени камъка веднага беше запълнена от други, а над тях навярно имаше още стотици.

Не, спасението ни нямаше да дойде по този път! Но в такъв случай какво трябваше да направим? Да тръгнем из Бизоне и да търсим друг случаен изход към повърхността беше глупаво и безсмислено. Да скръстим ръце и да се предадем? Не, такава безумна мисъл дори и не се мяркаше в съзнанието ми. Тогава?

Застанах неподвижно и се опитах да се съсредоточа. Мислих около една минута, после слязох при приятелите си. Страшо ме посрещна с издигнат нагоре юмрук — така леководолазите изразяват „Отворих резервата на апарата!“ Това означаваше също, че въздухът в апарата му щеше да стигне още само за шест-седем минути. Написах на целулоидната си плочка: „Слизаме долу и тръгваме по течението. Не се отклонявайте! Плувайте бързо и пестете въздуха!“

Гмурнахме се пак надолу и течението веднага ни подхвана. Ние се насочихме по него и като се стремяхме да не се отделяме един от друг, заплувахме бързо. Почти веднага отворих резервата и аз. Започнах да дишам пестеливо: поемах въздух в дробовете си и го задържах, докато можех. Лявата ми ръка беше като парализирана, а освен това усещах силен студ — водата нахлуваше през разкъсания костюм и се стичаше на ледени струи по тялото ми.

Почти не виждах откъде минавахме. Пред очите ми се мяркаха сводове и гладки сгени, огромни безформени купчини от скални блокове и глина, колони и аркади, проядени зидове, повалени статуи, после отново струпвания и отново зидове — всичко течеше с бясната скорост на въртяща се кинематографическа лента, а напрегнатото ми съзнание не успяваше да се спре на нищо поотделно, да запамети подробностите.

Провряхме се през някакъв разрушен широк зид. Зад него вече нямаше никакви следи от строежи. Разбрах — бяхме излезли извън крепостната стена на Бизоне и сега тунелът ни водеше през земните пластове. Единствената ми мисъл беше: „Ще успеем ли?“ Ние се

състезавахме срещу времето и наградата в състезанието беше нашият живот. Ще успеем ли да победим времето? Ще издържим ли?

Все по-мъчно и по-мъчно изсмуквах животворните глътки въздух от апарата си, когато изведнъж мракът свърши! Течението ни изхвърли извън тунела и ние се озовахме сред познатата синьозелена прозрачност на морето, а над главите ни се диплеше сребърната плащеница на повърхността. Бяхме спасени!

Изплувахме. Приятелите ми бяха пребледнели, с удължени лица, но в очите им се четеше възторг. Вероятно и аз съм изглеждал по същия начин. Намирахме се на около 300–400 метра западно от „Чаракмана“ и на стотина метра от брега.

Ръката продължаваше да ме измъчва и затруднияваше плуването ми. Свалих апарата. С него се натовари Страшо, а Пъчо плуваше до мен и ми помагаше. Така стигнахме до брега и се проснахме обезсилени на студения пясък.

— И този път се отървахме — обади се по едно време Страшо. — Аз вече си представях как Божилов сумти и пише съобщението: „Нашият уважаван сътрудник Страхил Смилов…“

— Аз пък предлагам — ухили се Пъчо — от днес нататък течението да не се нарича вече „Дяволско“, а „Ангелско“…

Почивахме десетина минути, после станахме и се затътрихме по брега. Сега не ругаехме вятъра — напротив, той бе най-приятното нещо на света. Докато вървяхме и се радвахме на светлината и простора, Пъчо ни разказа съдържанието на последния надпис.

— Ние трябва пак да се върнем в Бизоне — казах аз, след като той свърши. — В погребания град положително има още много важни сведения за гостуването на Арнав, записани от бизонийци. Неговата статуя, която също е скрита някъде там, ще ни даде известни анатомически подробности за него и неговата раса. Може би някой художник или ваятел е оставил и външно описание на кораба. Но в предположенията си аз не спирам дотук. Няма съмнение, че Арнав е познавал законите на еволюцията и е знаел, че след хиляда или няколко хиляди години човечеството ще се научи да говори с езика на науката, че ще открие не само Бизоне, но и следите от посещението на гостите. Той и хората му сигурно не са пропуснали да установят контакт с онези земни жители, които ще могат да говорят с тях като равни. Убеден съм, че някъде в Бизоне — защо да не бъде даже в някое

от подземията на Посейдоновия храм? — кротко лежи и чака един контейнер с огромна научна информация. Ние трябва да го открием.

Стигнахме до „Чаракмана“ и подкладохме тлеещия огън. После седнахме около него и запалихме по една цигара. Вярвайте, това е най-сладката цигара, която съм пушил през живота си! След малко подехме прекъснатия разговор:

— Затворете очи — каза Пъчо, — представете си целия този град — разкопан, очистен от наносите и възстановен — поставен на една грамадна плоча и заедно с нея издигнат върху железобетонни колони на десет-дванадесет метра над нивото на морето, така че и най-големите вълни да не могат да го достигнат. За съвременната техника това не е неразрешима задача. Огромна тераса с един втори Помпей върху нея! След две хиляди години сън градът отново ще се пробуди за живот, яките му крепостни стени отново ще се изправят срещу бурите, отново ще затрополят човешки стъпки по улиците, площадите и къщите. А около града ще шуми и кипи цивилизацията на двадесетия век — кораби и бързоходни моторни лодки ще порят морето и ще се провират между колоните на терасата, обширни плажове ще дават приют на хилядите летовници, на мястото на сегашното пристанище ще се издигнат комплекси от хотели за милионите поклонници — да, именно поклонници — които ще се стичат тук от четирите краища на света, за да усетят лъха на далечната древност или да поставят цветя пред статуята на Арнав…

Археологът замълча, но във въображението ми продължаваше да живее чудната картина, нахвърляна от окрилените му думи.

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, броеве 5,6,7-8/1965 г.

Вероятно — ранна редакция на разказа. Авторът е указан като Ц. Христов.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.